

Grey Scale #13

DANES-PICTA.com

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

Do 1516

WYKSZTAŁCENIE CZŁOWIEKA.

NA PODSTAWIE DZIEŁ HOENE-WROŃSKIEGO

opracował

JAN GOŁĄB

CHEŁM — 1926.

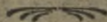

Colour Chart #13

DANES-PICTA.com

154

WYKSZTAŁCENIE CZŁOWIEKA.

NA PODSTAWIE DZIEŁ HOENE-WROŃSKIEGO

opracował

JAN GOŁĄB

CHEŁM — 1926.

WYKSZTAŁCENIE CZŁOWIEKA.

NA PODSTAWIE DZIEŁ HOENE-WROŃSKIEGO

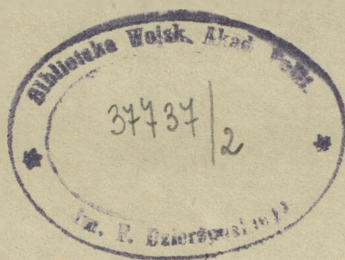
opracował

JAN GOŁĄB

Rok 1926

Polskie Zakłady Graficzne w Chełmie

Od autora.

Od dobrego szkolnictwa zależy pomyślność Polski. Dzisiejszy biurokratyczny system szkolny, oparty na zmurzałych wzorach austriackich, nie daje społeczeństwu podstaw kulturalnego, niepodległego bytu. Toteż w trosce o zagrożoną przyszłość Polski opracowałem projekt reformy naszego szkolnictwa. Oddając swą pracę do oceny publicznej, mam nadzieję, że stanie się ona podstawą poważnej dyskusji na temat uzdrowienia stosunków szkolnych. Prace Komisji Edukacyjnej z czasów rozbiorowych zostały na długie lata przerwane brutalną przemocą najeźdźców. Dziś na nas kolej, aby prace te wznowić i doprowadzić do odrodzenia szkoły polskiej, a przez nią do odrodzenia narodu.

JAN GOŁĄB

Ob autorze

Od dobrego skolnicza zozny pomyslność Polak.
Dzielnicy biurokracy system szkolny, oparty na znu-
żających warunkach naukowych, nie daje spodziewanej nau-
kowej kultury, niepodległego bytu. Toteż w Warszawie
o przygotowaniu przyszłości Polaków powołano projekt reformy
naszego szkolnictwa. Odbył się w tym celu do czasu publikacji
tej książki w Warszawie, w której stała się ona podstawą powstania
dla której, w ten sposób, przygotowano szkolny plan
Krajowy. Wskazywał on, co należy rozstrzygnąć w sprawie
długie lata, przez które byłoby przynajmniej niejednak.
na nasz kraj, aby przez to wzmocnić i doprowadzić do od-
rodzenia szkoły polskiej, a przez nią do odrodzenia narodu.

JAN GOLCZAK

tego w ciągu 50-letniej niezmordowanej pracy w szkole i w domu. Wskazywał na to powiem los wielkich ludzi i ludzkości.
Jako nauczyciel interesuję się to dzieła głównie od strony wychowania. Dla którego Wroński ogólnie tamy zakładał. Postawiłem sobie za zadanie to ramy wypisać treści czerpane głównie z głębokich myśli Wrońskiego.

Prawdy Wrońskiego

Uwagi wstępne.

Dzieła Hoene-Wrońskiego rzucają olśniewające światło na kwestję wychowania. Napisane przed stu laty na obczyźnie w języku francuskim przez największego geniusza współczesnej doby, naszego rodaka, w swoim czasie były niezrozumiane i niedocenione. Dziś natomiast coraz szerszy ogół wolnej Polski zaczyna się interesować twórczością H. Wrońskiego. Jeżeli Kopernika z powodu jego genialnych odkryć nazwiemy jutrzeńką, zwiastującą tryumf rozumu ludzkiego, to H. Wrońskiego trzeba by nazwać słońcem, oświecającym już dokładnie nie jakiś szczegół zewnętrznych warunków życia, ale istotę tego życia, jego cel i bezcenną wartość, słońcem oświecającym wspaniale samą istotę człowieka, jej pochodzenie i rację istnienia. Wroński przynosi ludzkości odkrycie wielkich prawd, bez których ludzkość ta w mroku i poniewierce ducha wlecze dziś swoją nędzę żywota. Ludzkość po tylu wiekach cierpień i bolesnych doświadczeń odkryła genialnym umysłem Wrońskiego Prawdę i Dobro wśród siebie.

Podstawowym odkryciem H. Wrońskiego jest odkrycie prawa tworzenia się rzeczywistości, które dotąd było niepostrzeżone. Prawo to pozwoliło Wrońskiemu ustalić ze ścisłością matematyczną właściwy bieg i znaczenie dziejów ludzkości i poszczególnych narodów, pierwiastki duszy ludzkiej, stosunek człowieka do Boga — pozwoliło mu określić matematycznie sprawiedliwość życia społecznego, o którą toczy się odwieczna zawzięta i niszcząca walka pomiędzy stronnictwami politycznymi, pozwoliło mu wreszcie uporządkować wiedzę ludzką i nadać jej właściwy kierunek. Dokonał

Prawo biogenetyczne istoty ludzkiej.

Jak przyroda tak i człowiek podlega pewnym prawom, które nazwiemy biogenezą. Prawo biogenetyczne człowieka d. je się szczególnie zauważyć w historii, która nigdy nie jest wynikiem ślepego trafu, lecz zawsze jest wypadkowa działających przyczyn zarówno w dziejach całej ludzkości i narodów, jak i pojedynczego człowieka. Stąd już starożytni nazywali historję nauczycielką życia, nauka zaś współczesna stwierdza, że życie człowieka, a ściśle biorąc, jego okres wzrastania i dojrzewania jest miniaturowym odtworzeniem dziejów ludzkości, czyli innemi słowy rozwój ludzkości i rozwój pojedynczej osoby idzie tą sama drogą i podlega temu samemu prawu. Prawo rozwoju ludzkości odkrył Wroński w swojej filozofji historii. Na podstawie tej filozofji, jak również na podstawie psychologii Wrońskiego, opiera się prawo biogenetyczne istoty ludzkiej, które szczegółowo rozpatrzemy.

Jak w dziejach ludzkości, tak i w wychowaniu indywidualnem jest siedem okresów. Pierwszy okres dziecienny równa się epoce pierwotnego człowieka w historii z czasów partjarchalnych. Drugi okres pytań odpowiada epoce starożytnych klasyków greckich i rzymskich. Trzeci okres czuciowości, równa się epoce średniowiecznego życia religijnego. Czwarty okres intelektu odpowiada epoce odkryć i wynalazków czasów nowożytnych. Piąty — w pierwszych latach przejściowy, a w następnych latach młodzieńczy — okres równa się współczesnej epoce antynomji społecznej, czyli nieładu społecznego, który jest okresem niebezpiecznego

przesilenia w życiu ludzkości, jak i w życiu indywidualnym. Szósty okres odrodzenia duchowego, równa się epoce czasów przyszłych, których zadaniem będzie powszechne odkrycie prawdy, Siódmy okres dojrzwania odpowiada epoce czasów ostatecznych w historii, których zadaniem będzie osiągnięcie najwyższego dobra t. j. szczęścia nieśmiertelnego.

Przystąpimy teraz do omówienia poszczególnych okresów życia ludzkiego.

W chwili przyjścia na świat człowiek posiada pewne właściwości i zdolności psychiczne w stanie potencjalnym, streszczające się w tem, że może on wiedzieć i stąd zdolności te nazwano wiednością. Jest to w chwili urodzenia niezapisana karta życia ludzkiego, na której dopiero uwaga, jako nieodstępna forma wiedności znaczyć zacznie z pierwszym oddechem niemowlęcia na razie podświadomie, jego pierwsze wrażenia.

Są jeszcze i inne właściwości natury psychicznej, które człowiek przynosi z sobą wraz z życiem, a do tych należą dziedziczne wady i zalety, a przede wszystkim dziedzictwo pewnej niemocy duchowej, ujawniającej się dopiero w późniejszym życiu, a polegającej na tem, że człowiek przykładając zwykle ideę zła nad ideę dobra. Jest to fatalne dziedzictwo t. zw. grzechu pierwotnego. Można by to dziedzictwo przedstawić jako pewną chropowatość i nierówność wiedności, na której uwaga z dziwną łatwością utrwała ujemne strony życia, zaś utrwalenie dodatnich jego walorów napotyka na pewne trudności, które dadzą się usunąć jedynie pewnym wysiłkiem woli i celem oddziaływaniem pedagogicznym. Trzeba przytem zauważyć, że właściwości te występują u ludzi w różnym stopniu; człowiek może je też życiem uszlachetniać, albo też pogorszyć. W obu wypadkach sam ponosi konsekwencje: w pierwszym osiąga z czasem cel swego istnienia, w drugim traci powoli znamię człowieczeństwa, wplata się sam w fatalne koło własnych złych skłonności i ginie moralnie, albo w najlepszym razie wegetuje, niezdolny odczuć pełni życia. Człowiek ma jednak zawsze tyle siły psychicznej, że może, wprawdzie nie raz z wielkim wysiłkiem, ale może przeprowadzić zwycięstwo idei dobra nad ideą zła. Wyjątek stanowi wybitny atawizm i zwyrodniałość, które trzeba specjalnie leczyć. Takie są horoskopy człowieka w chwili, kiedy staje na progu życia.

Okres dziecinny.

Głównym celem człowieka w okresie dziecinnym jest zaspokojenie fizycznych potrzeb. Dobrobyt fizyczny nie jest jednak celem samym w sobie, jest on jedynie warunkiem, bez którego nie mógłby się toczyć nieodzowny proces psychicznego zmagania się idei dobra z ideą zła. Z dziedziny (bowiem) fizycznych potrzeb padają na ekran wiedności dziecka coraz to nowe, z początku nieokreślone, potem zaś coraz wyraźniejsze wrażenia miłe lub niemiłe i regulują bieg zaspokojenia tych potrzeb. Wrażenia w miarę powtarzania się utralają i stają się wyobrażeniami, dotyczącymi matki, ojca, innych osób najbliższych, pokarmu. i. t. p. Wyobrażenia przedmiotów z otoczenia są podstawą życia psychicznego w okresie dziecinnym. Działając na wiedność powodują one jej reakcję w postaci uczuć o charakterze moralnym; może to być zaufanie, wdzięczność i t. p. uczucia moralne, albo też nieufność, podejrzliwość i t. p. ujemne uczucia moralne. Charakter uczuć moralnych zależy w zupełności od osób najbliższego otoczenia. Jeżeli postępowanie tych osób w stosunku do zaspokojenia fizycznych potrzeb dziecka jest poprawne wówczas i uczucia moralne są dodatnie i odwrotnie. Z czasem jednak nie zawsze to, co jest miłe i pożądane dla dziecka, podoba się wychowawcom, a często to, co jest niemiłe i niepożądane dla dziecka, wymagane jest przez wychowawców dla dobra dziecka. Jeżeli jednak uczucie moralne w stosunku do wychowawcy jest dodatnie, wówczas w duszy dziecka rodzi się wewnętrzny imperatyw czyli wewnętrzny nakaz moralny, zniewalający dziecko do usłuchania wychowawcy i spełnienia jego woli, choćby to było połączone z pewnymi trudnościami. Jednocześnie świta w małej główce dziecka przypuszczenie, że skłonności jego i upodobania nie są zawsze trafne, że są one nieraz błędne i niewłaściwe, a ono samo nie potrafi tego odróżnić. Wobec tego wola wychowawcy przybiera w umyśle dziecka cechę konieczności, której należy się poddać bez zastrzeżeń w celu uwolnienia się od błędnych upodobań i skłonności. Cały ten proces psychiczny odbywa się podświadomie, jest jednak dość jasny, aby wyposażyć wychowawcę (matkę, ojca) we wszelkie atrybuty aurytetytu najwyższego, który mocen jest ustanawiać nieomylnie (w oczach dziecka) prawidła zaspokojenia

potrzeb fizycznych dziecka, przestrzegać ich wykonania i, w razie wykroczenia dziecka przeciw tym prawdom, słusznie postąpi, jeżeli je za to stosownie ukarze. Przytem całe otoczenie dziecka w domu rodzinnym ma dlań znamiona patryarchalnego społeczeństwa hierarchicznego, w którym dzieci nie mogą korzystać z osobistej wolności, Pomiędzy koniecznością nakazu moralnego, a możliwością praktyczną jej spełnienia zachodzi w miarę wzrastania dziecka coraz większą rozbieżność, pochodząca z przewagi idei zła nad ideą dobra w duszy dziecka. Rozbieżność ta dochodzi do takich rozmiarów, że okazuje się potrzeba stosowania jakichś pośrednich środków zaradczych, mających za zadanie łagodzenie względnie likwidowanie owej rozbieżności. Do takich środków należą najrozmaitsze sposoby pielęgnowania dziecka, jak kołysanie, noszenie, wożenie, nucenie, zagadywanie, dostarczanie zabawek i tysiące innych sposobów, które czułe serce matki intuicją wiedzione od wieków już stosuje, nieraz nawet tych środków z przeczulenia nadużywając. Pielęgnowanie prócz tego ma na celu dostarczenie dziecku potrzebnej różnorodności wrażeń i ruchliwości organizmu. Wszystko, co mówiliśmy dotąd o okresie dzieciennym, przyszło do dziecka od zewnątrz, rysując się w mniej lub więcej wyrazisty sposób na czułym polu wiedzy. W miarę jednak wzrastania potęguje się rozdźwięk pomiędzy koniecznością wewnętrznego nakazu moralnego, a niemożnością praktycznego dotrzymania mu kroku tak, że sama wiedność, która dotąd biernie się zachowywała, ograniczając się do przyjmowania i utrwalania wrażeń, czyli spełniając rolę heteronomji wiedzy dziecięcej, teraz występuje czynnie, jako świadomość, by oprócz innych zadań samodzielnie znaleźć sposoby przeciwstawienia się swym fizycznym skłonnościom, odciągającym małego człowieka od spełnienia nakazu moralnego, czyli innemi słowy występuje świadomość, by spełnić autonomję wiedzy dziecięcej. Z tą chwilą kończy się pierwszy okres życia człowieka.

Drugi okres pytań

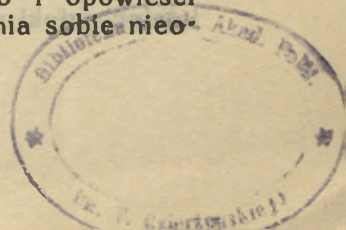
Już w pierwszym okresie zauważyło dziecko instynktowo pewną rozbieżność pomiędzy wewnętrznym nakazem moralnym, a jego spełnieniem, były nawet

czynione próby zmierzające do uzgodnienia tej sprzeczności. Sprzeczność ta jednak nie zniknęła, a nawet się do pewnego stopnia zwiększyła tak, że wiedność dziecka, dotąd bierna, pragnąc niejako za wszelką cenę tą rozbieżność usunąć, staje się czynną świadomością. Z tego założenia wynika główny cel drugiego okresu. Jest nim mianowicie doprowadzenie do utożsamienia a przynajmniej przybliżenia nakazu moralnego do jego spełnienia, czyli osiągnięcie sprawiedliwości albo prawidłowości (prawności) czynności dziecka dzięki zabiegom świadomości, która wybija się teraz na pierwszy plan i jest podstawą życia psychicznego w drugim okresie. W stosunku do nakazu moralnego rodzi się pytanie; „diaczego?”. A ponieważ zasób posiadanych wyobrażeń z okresu poprzedniego nie wystarcza do zadawalniającej odpowiedzi, przeto świadomość, zwana inaczej uwagą czynną, rozpoczyna wędrówkę wśród przedmiotów otoczenia, bacznie je obserwując. Jeżeli zaś i obserwacja nie wyjaśni dręczącego zagadnienia, wówczas dziecko zwraca się z ufnością do wychowawcy z pytaniem naiwnie sformułowanym, ale charakterystycznym treścią. Pytań tych jest z czasem tak dużo, że cały okres drugi z tego powodu nazywa się okresem pytań. Zakres nakazu moralnego zwiększa się, świadomość zaś konieczności jego praktycznego spełnienia szuka najkrótszej (nie zawsze najlepszej) z braku doświadczenia drogi do tego. Ta ostatnia czynność świadomości praktycznego wykonania nakazu moralnego ma już wszelkie znamiona rozumu praktycznego i tak się też nazywa. W poszukiwaniu sposobów spełnienia nakazu moralnego natrafia rozum praktyczny na gotowe wzory takiego spełniania w czynnościach dokonywanych przez ludzi starszych, a nie mogąc jeszcze samodzielnie swoich czynności wykonywać, naśladuje owe wzory w znanych ogólnie zabawach naśladowczych, które, jak wiemy, dziecko traktuje zupełnie serjo. Zależnie od spotykanych wzorów w zabawach naśladowczych głównie chodzi o dokładne spełnienie nakazu moralnego, wpływającego do akcji zabawy. Wymaga to nieraz znacznych stosunkowo wysiłków dziecka, a nawet jego poświęceń i ofiar dla osiągnięcia sprawiedliwego wykonania czynów naśladowczych, które dla dziecka mają wszelkie cechy obowiązku moralnego. Inicjatywa zabawy naśladowczej i jej przeprowadzenie są dzięki rozumowi praktycznemu zupełnie samorzutnem dziełem

dziecka, dziełem o podkładzie wybitnie moralnym. Dziecko spostrzega z biegiem czasu tę swoją samorzutność moralną, staje się świadomem tej swojej władzy twórczej w zakresie swej woli, zmierzającej w zabawach do naśladowania starszych w spełnianiu czynów, płynących z nakazu moralnego. W zabawach naśladowczych jednak odzywa się raz po raz nieustępliwa skłonność do złego, która paraliżuje albo upośledza zajmującą dla dziecka akcję naśladownictwa. Wprowadza ta skłonność pewien niesmak do zabawy. Dziecko zaczyna rozumieć konieczność praktyczną przezwyciężenia owej skłonności do złego, która jest powodem niesmaku. Dziecko staje się bezwzględny sędzią swoich czynów. Przez samorzutność swojego rozumu praktycznego widzi się ono panem swych czynów, a przez zrozumienie ujemnego wpływu swoich złych skłonności na swoje życie staje się ono jednym sędzią tych skłonności. Obie te właściwości są twórczem dziełem świadomości i znane są pod nazwą moralności, albo sumienia. Przytem dziecko dostrzega na każdym kroku znaczną różnicę pomiędzy zakresem swojej świadomości praktycznej, a zakresem takiej świadomości u starszych i z tego tytułu uznaje rozumowo swoją zależność od starszych, przedewszystkiem zaś od wychowawcy, oraz uznaje jego zwierzchność nad sobą. Dziecko rozumie już teraz, że wychowca ma prawo niem rządzić, a nawet dla jego dobra ograniczać jego wolność. Wyższość rozumowa wychowawcy ujawnia się przedewszystkiem w bajkach przez niego opowiadanych, których dziecko domaga się natarczywie, śledząc uważnie w ich treści rozwiązanie rozumowe problemu nakazu moralnego. Rozwiązanie to, spotykane w bajkach nie może jednak uchronić dziecka od popełnienia w mniejszym lub większym stopniu pewnych zboczeń przeciw nakazowi moralnemu w życiu dziecka dzięki współlistnieniu obowiązku i przeciwstawiającego mu się interesu ziemskiego, przymusu wywieranego przez wychowawcę i przeciwstawiającej mu się wolności. Dziecko przekonuje się, że samorzutnością własnej świadomości, czyli autonomją swej wiedzy, nie potrafiło osiągnąć harmonji pomiędzy nakazem moralnym, a jego spełnieniem. Zwraca się przeto w poszukiwaniu tej harmonji znowu do heteronomji swej wiedzy, czyli do swej biernej czuciowości, powstałej z wiedności i wyobrażeń. Na tym zwrocie psychicznym kończy się drugi okres życia człowieka.

Trzeci okres czuciowości.

Duszę dziecka osiada pewien smutek z powodu niepowodzeń przeżytych w drugim okresie; staje się ono znowu biernem i zrezygnowanem, często się zamysła i cichnie w sobie, a nawet często zapada na zdrowiu. Nakaz moralny obejmuje w trzecim okresie cały szereg zasad czyli maksym moralnych, powstałych w pierwszych dwu okresach. Zasady te pod względem swej czystości w spełnieniu pozostawiają jeszcze wiele do życzenia, a dziecko chciałoby poznać ideał czystości zasad moralnych i na nim się wzorować. Ta żądność do naśladowania ideału jest celem trzeciego okresu. Dzięki tej dążności powstaje nowa właściwość psychiczna t. zw. czuciowość czyli zdolność uświadamiania sobie wyobrażeń zmysłowych; zdolność ta występuje w formie intuicji. Do wytworzenia się uświadomionych wyobrażeń przyczyniają się przedewszystkiem twory przyrody, służące do zaspokojenia potrzeb fizycznych dziecka i otoczenia. Dziecko widzi namacalnie niezgłębioną potęgę dobroczynnego tworzenia z niczego przedmiotów potrzebnych człowiekowi, widzi ojcowską opiekę Stwórcy w postaci ciepła i światła słonecznego, zachwyca się pięknem zieleni i kwiatów, wytworzonych niedościgłym rozumem Boga-Opatrzności. Te przesłanki służą dziecku do uświadomienia sobie wyobrażenia samej Zasady Istnienia — Boga, który nie zna rozdzwiku pomiędzy nakazem moralnym i jego spełnieniem; dziecko uświadamia sobie innemi słowy wyobrażenie Boga, ten wymarzony Ideał czystości zasad moralnych. Wzniosłe to wyobrażenie ludzi w czuciowości dziecka uwielbienie ku Bogu, czyli t. zw. uczucie religijne, które jest źródłem nabożności względem Stwórcy, miłosierdzia względem innych ludzi, a przedewszystkiem uprawiania cnoty spełniania nakazu moralnego względem siebie samego. Uprawianie cnoty napotyka na wielkie trudności, a nawet staje się w mniemaniu dziecka wprost niemożliwem. Dziecko uświadamia sobie upadek moralny (grzech pierworodny), który stał się przyczyną przewagi zła nad dobrem. W dziełach Boga widzi dziecko przykład, że przecież spełnienie to nietylko jest niemożliwe, ale wykonywane z niedoścignioną, wprost skończoną precyzją i dokładnością. Duszę dziecka wypełnia podziw i uwielbienie. Pod wpływem uczucia religijnego i opowieści Starego Testamentu dziecko uświadamia sobie nieo-

graniczną Moc albo Wszehmoc Boga, Moc zwaną inaczej Mocowładnością albo Słowem, Słowo stało się Ciałem, aby człowieka wybawić od upadku moralnego. W małe serduszko wstępuje otucha i nadzieja że i ono może zdoła zasłużyć sobie przed Bogiem na łaskę, że Bóg wszechmocny i miłosierny dopomoże mu wyratować się od upadku moralnego. Na podstawie opowieści Nowego Testamentu dziecko poznaje życie i mękę, śmierć i zmartwychwstanie Syna Bożego Jezusa Chrystusa, „który zstąpił pomiędzy ludzi, by dać im, we wcieleniu tem ludzkim Słowa Bożego, wzór człowieczeństwa doskonałego, zdolnego sprawić swe odkupienie i osiągnąć zbawienie swe wieczne” — mówi Wroński. Na tle opowieści o Chrystusie, rodzi się w duszy dziecka wiara w odkupienie, wiara w możliwość uwolnienia się od upadku moralnego przez bezgraniczną miłość, jakiej wzór dał Chrystus, nie cofając się dla tej miłości przed żadnem cierpieniem, nawet przed męczeńską śmiercią. Z misji Syna Bożego wynika konieczność sądenia czynów ludzkich przezeń czyli według Jego wzoru człowieczeństwa doskonałego, jaki swem życiem na ziemi uwiecznił. Sąd zaś ten jest podstawą do wymierzenia nagrody za dobre czyny (zgodne z wzorem Chrystusowym), a kary za złe. Nagrodą tą jest łaska umożliwiająca dziecku spełnienie nakazu moralnego czyli spełnienie czynu dobrego o równej albo jeszcze wyższej skali moralnej. Karą zaś jest cofnięcie się albo obniżenie się skali moralnej następnych czynów. Konsekwentne spełnianie czynów dobrych prowadzi do zbawienia to jest szczęścia wiecznego w królestwie niebieskiem. Celem prowadzenia w ten sposób ludzkości do królestwa niebieskiego założył Chrystus Kościół t. j. zrzeczenie etyczne czyli chrześcijaństwo, albo religję rozwiniętą. Wszyscy członkowie Kościoła mają jeden i ten sam cel przed sobą, są więc równi przed Zbawicielem, bezwzględnie zaś ich dobrem nie będzie ani majątek, ani zaszczyty, ani stanowisko, lecz jedynie coraz to doskonalsze spełnianie nakazu moralnego. Dziecko pojmując logicznie konieczność praktyczną takiego dobra, ale jednocześnie pojmując logicznie pewną sprzeczność, pewną niemożliwość osiągnięcia tego dobra w obecnym stanie przewagi pierwiastka zła w swej istocie, skutkiem czego popełnia ono t. zw. grzechy. Grzechy te jednak z pokorą i żalem uznane w formie spowiedzi przestają istnieć dzięki zasługom Chrystusa, za podstawę swo-

jego dalszego postępowania przyjmuje dziecko Komunję św. jako łaskę pojednania i uświęcenia. Takim sposobem powstają religijne misterja chrześcijańskiego kościoła zwane sakramentami. Cały ten proces duchowy trzeciego okresu odbywa się na płaszczyźnie czuciowości czyli uświadomionych wyobrażeń biernie, jest więc w całej pełni heteronomją wiedzy dziecka. Dziecko jednak w miarę rozwoju nie może pogodzić się z myślą, że niezdolne jest samorzutnie o własnych siłach uniknąć grzechów. Nie wystarczy mu perjuryczne uzyskiwanie odpuszczenia grzechów; ono chciałoby, żeby tych grzechów wcale nie było, chciałoby własną zasługą uzyskać dobro. Na to jednak za mało ma wiedzy, przeto zwraca się samorzutnie do jej źródeł t. j. do rzeczywistości, rozpoczynając w ten sposób autonomję swej wiedzy w czwartym okresie przez złączenie wiedności i świadomości w nową władzę psychiczną zwaną intelektem,

Czwarty okres intelektualny.

Głównym celem, jak to wynika z poprzedniego okresu, jest tu poznanie rzeczywistości, poznanie mające niezbędną cechę pewności. Poznanie rzeczywistości ma pomódz do rozwiązania problemu Słowa, czyli samorzutnego spełnienia nękania moralnego. Dla osiągnięcia tego celu tworzy się nowa czynna władza psychiczna t. j. intelekt, czyli świadomość samorzutna, posługująca się wiednością albo zdobytymi wyobrażeniami, segregując je i zdobywając nowe, klasyfikując, oceniając i zastosowując je do potrzeb życia praktycznego. Z tego powodu są trzy ewolucje intelektu: władza pojmowania, władza sądu i rozum praktyczny. Dziecko łaknie wiadomości praktycznych z dziedziny rzeczywistości fizycznej albo doczesnej, wiadomości, których zastosowanie ułatwiałoby mu osiągnięcie samorzutności umysłowej i niezależności. Do takich wiadomości należy zdobywana doświadczeniem, ocniona i stosowana w praktyce przez wychowanka znajomość sposobów wydobywania tworów przyrody, służących do zaspokojenia potrzeb fizycznych człowieka, znajomość wymieniania tych tworów, oraz znajomość sposobów przetwarzania ich na przedmioty użyteczne. Każdą z tych wiadomości dziecko pojmuje po całym szeregu wrażeń, wytwarzających w umyśle dziecka wyobrażenia, które z kolei przez zjednoczenie istotnych

cech jednorodnych całego szeregu wyobrażeń, a odrzucenie nieistotnych przechodzą w pojęcia — wszystko dzięki władzy pojmowania. Pojęcia podlegają w dalszym ciągu ocenie co do swej wartości praktycznej. Oceny dokonuje władza sądu. Wreszcie zależnie od oceny rozum praktyczny zastosuje w mniejszym lub większym stopniu nabyte w ten sposób wiadomości do życia praktycznego. Widząc dodatnie rezultaty swoich usiłowań naukowych, dziecko z otuchą spozzega, nie zdając sobie zresztą z tego jasno sprawy, że ma w sobie jakąś moc twórczą, która samorzutnie zdolna jest pojmować albo wytwarzać umysłowo rzeczywistość tak naukową jak praktyczno-moralną. Intelpekt wyposaża dziecko w jego własnych oczach w moc dociekania rzeczywistości, a nawet już w moc dowolnego odmieniania jej. Dlatego też dziecko dąży od tej pory do stworzenia konstytucyjnych podstaw swego życia w stosunku do otoczenia. W konstytucyjnych bowiem warunkach życia wychowanek ma prawo wypowiedzieć swoją wolną, niczem nie skrepowaną myśl i wolę w kwestji form swego postępowania, wobec tego prawa jest równy każdemu innemu człowiekowi, skutkiem tego prawa bierze na siebie pełną odpowiedzialność za słowa i czyny wynikłe z tego prawa; nadto prawo to w miarę postępu swego rozumu może on sam wytwarzać i ustanawiać w dyskusji. Z doświadczenia empirycznego z jednej strony i z procesu intelektualnego z drugiej strony płynie przynajmniej fizyczny dowód pewności nauk, które zapoczątkowują rozwiązanie rozumowe problemu Słowa czyli nakazu moralnego albo sumienia. Wiedza płynąca z nauk jest pochodzenia zewnętrznego, nie jest jeszcze tworem wewnętrznym niezależnym, lecz oparta jest na doświadczeniu, jest to więc jeszcze w całej pełni heteronomja wiedzy, gdzie przedmiotem wiedzy jest fizyczny, użyteczny świat zewnętrzny. Dziecko zaczyna spostrzegać przytem, że pewne rzeczy i zjawiska działają nań przyciągająco, w mniejszym lub większym stopniu, inne odpychająco, budząc świadome uczucia miłe lub przykre, czyli budząc świadomość uczuciową bytu zewnętrznego, która to świadomość nie zawsze jest w zgodzie z nakazem moralnym i w razie takiej właśnie niezgodności jest powodem grzechu. Z drugiej strony spostrzega wychowanek, że posiada (on) zdolność samorzutnego pojmowania przedmiotów fizycznych, jakkolwiek pojmowanie to w nierównym stopniu odnosi się do

wszystkich przedmiotów, nie wyłączając zasad religijnych. Jedne przedmioty dziecko pojmuję z łatwością inne z trudnością, formują świadomie pojęcia swoje o nich mniej lub więcej dokładne i ścisłe, czyli swoją świadomością poznawczą, albo swoją wiedzę samorzutną, która nie zawsze zgodna jest z istotnym stanem rzeczy i wraże takiej niezgodności jest powodem błędu. Grzech i błąd trapią wychowanka. Pojawia się pewna nieufność tak do świadomości uczuciowej jak i poznawczej. Świadomość poznawcza rzeczywistości fizycznej, zresztą jeszcze bardzo ograniczona, zawiodła pokładaną w niej nadzieję wychowanka i niepodała mu sposobu samorzutnego spełnienia wewnętrzznego nakazu moralnego, o co mu tak bardzo chodziło w trzecim okresie; świadomość ta nie doprowadziła go też do poznania rzeczywistości hyperfizycznej Boga, duszy ludzkiej i wogóle świata duchowego. Jedynie w zakresie życia fizycznego praktycznego świadomość poznawcza, płynąca z nauki, rozwiązała pewne ciekawe zagadnienia w sposób zadawalający, a mianowicie możliwość zapewnienia sobie fizycznego bytu na ziemi. Świadomość uczuciowa odnosząca się z natury do rzeczywistości duchowego świata, do Ideału czyistości zasad moralnych również nie doprowadziła do osiągnięcia upragnionego celu wziesienia się na wyżyny ideału w spełnianiu nakazu moralnego, zdołała jedynie ta świadomość zaczerpnąć ze zdobytej wiedzy doświadczalnej pewne zasady i uszlachetnić niemi do pewnego stopnia życie fizyczne wychowanka, jak obowiązkowość i odpowiedzialność, poszanowanie przyrody i człowieka. Zasady te to już istotne dobro wychowanka jego zasłużone wysiłkiem. Natomiast świadomość uczuciowa uwypukliła dobitnie rzeczywistość hiperfizyczną jako nieosiągalną na ziemi, lecz dopiero poza grobem. Świadomość więc poznawcza przedstawia fizyczne życie ziemskie jako realną podstawę i cel istnienia w życiu duchowym pozagrobowym. Ta sprzeczność w miarę precyzowania się obu świadomości poznawczej i uczuciowej staje się coraz większą i niebezpieczniejszą oraz prowadzi do skrajnego pesymizmu życiowego i nieobliczalnych kroków wychowanka, który w braku światłej opieki wychowawczej schodzi z wolna na bezdroża, a 90 proc. przestępców tutaj wzięło rozbrat ze swoim człowieczeństwem. Oba sprzeczne postulaty zwalczają się wzajemnie w umyśle wychowanka i doprowadzają go do takiej

rozterki wewnętrznej, czyli antynomji umysłowej, że traci on w końcu wszelki jakikolwiek cel z przed oczu, popada w konflikt z otoczeniem, a życie jego staje się chaotycznym. Tak tragicznie kończy się czwarty okres życia człowieka, jeżeli nie znajdzie on przyjaznej a umiętnej ręki wychowawczej.

Piąty okres.

Wiek przejściowy.

Po intelektualnym okresie intensywnej pracy umysłowej ogarnia wychowanka, nawet w najlepszych warunkach, apatia i zniechęcenie z braku celu, który zniknął w zamęcie rozdźwięku pomiędzy świadomością poznawczą i uczuciową. Jednocześnie rodzi się w najgłębszych tajnikach duszy wielkie zaniepokojenie wobec tak nieoczekiwanego kryzysu. Na czoło zagadnień wysuwa się nawpół podświadomie chęć usunięcia za wszelką cenę rozdźwięku pomiędzy świadomością uczuciową i poznawczą, rozwiązanie zaś tego problemu jest zadaniem piątego okresu. Do sił swoich na razie nie ma wychowanek zaufania. Gorączkowo przebiega on dotychczasowe swe życie dzięki intensywnej obrazowej działalności wyobraźni odtwórczej, a głównie pamięci wspomagananej przewidywaniem, pragnąc znaleźć w minionych swoich przeżyciach biernych jakiś punkt oparcia. Znajduje rzeczywiście na chwilę ukojenie w wierzeniach i praktykach religijnych z trzeciego okresu. Ponieważ nie wierzy we własne siły, przeto oddaje się na łaskę Opatrzności, będąc przekonanym, że on sam nie zdolny jest z powodu swej ułomności duchowej czyli fatalnych skutków grzechu pierworodnego, do odkrycia jakiegokolwiek prawdy. Prawdę tą może mu jedynie Bóg objawić w swoim miłosierdziu. Z tego samego powodu sam wychowanek nie może własnymi siłami osiągnąć zbawienia, czyli dobra bezwzględnego. Jedynie podyktowane miłością odkupienie grzechów przez Syna Bożego może wychowanka uratować od zagłady i wprowadzić do królestwa niebieskiego. Wszystko to zależy od woli Bożej. Wola Boża jest też najwyższem prawem w stosunkach społecznych wychowanka, a pierwszą przyczyną wszechświata jest Stwórca istota najdoskonalsza. Tak ugruntowany chrześcijańskie łączy się w umyśle wychowanka z poglądami (rel) moralnymi, głównie miłosierdzia

i powołuje przeświadczenie o konieczności istnienia Kościoła czyli etycznego stowarzyszenia duchowego, którego celem jest założenie królestwa bożego na ziemi. Nadto dla fizycznego zabezpieczenia praw moralnych uznaje wychowanek konieczność prawnego zrzeszenia ludzi w państwo, gdzie najlepszy z nich miałby władzę nad wszystkimi, zaś wszystkie państwa winny tworzyć jedną wielką organizację, rządzoną najwyższem prawem Bożem. Pod ochroną tak zorganizowanego społeczeństwa powszechnego spodziewa się wychowanek, że ludzkość będzie mogła uwolnić się od upadku moralnego, czyli otrzymać odkupienie i będzie mogła wtedy przez łaskę bożą odzyskać nieśmiertelne swe szczęście, które jest dobrem najwyższem na tamtym świecie. Umysł podsycany wzniosłymi przykładami i prawdami z objawienia, oraz porwany dowodami miłości Swórcy ku człowiekowi, oddaje się żarliwie praktykom religijnym, przewidując, że taka droga w każdym razie nie zawiedzie. Taki stan umysłu w razie duchowego zaniedbania, lub niedostatecznej jeszcze struktury duchowej wychowanek, trwa nieraz przez całe życie, formując odpowiednie jednostronne prawicowe poglądy społeczne, religijne i filozoficzne, jak to się daje zauważyć u całych warstw społecznych współczesnych czasów. W zwykłym jednak wypadku, przy normalnym rozwoju umysłu, stan ten biernego poddawania się wyobraźni odtwórczej stosunkowo prędko przechodzi. ustępując miejsca wyobraźni wytwórczej głównie fantazji, wspieranej szematem. Wychowanek bowiem nie może się pogodzić ze swą bierną rolą, puszcza wodze fantazji, marząc o sławie i wielkich czynach. Do czynów jednak potrzebna jest wiedza. Rzuca się więc z zapałem w wir nauk, szukając tam wytrwale zerwanej w czwartym okresie nici, wiążącej go z przeszłością. Zapoznając się powoli z konstrukcją wynalazków i odkryć naukowych, upewnia się wychowanek, że człowiek przez doświadczenie może się zbliżyć do odkrycia prawdy i doskonalić swoje życie w zakresie fizycznej kultury. Widząc zaś czynne przewyciężanie trudności przez wielkich geniuszów świata, dochodzi wychowanek do wniosku, że własną zasługą, czynem szlachetnym, zbliżyć się może do osiągnięcia swego celu istnienia, do dobra ziemskiego gdzie władza powstaje przez społeczną ugodę wzajemną, ustanawiającą prawo człowieka. Według takiego założenia pierwszą przyczyną wszechświata jest

Bóstwo, od którego pochodzą poglądy moralne, głównie filantropja tworząca zrzeszenie etyczne pod hasłem braterstwa ludzi. Władza zaś zwierzchnia zrzeszenia prawnego, czyli państwa należy do wszystkich członków państwa, zwanych obywatelami. W ten sposób powstaje redublika, zaś wszystkie rzeczypospolite tworzą federację państw, z których każde ma ustroj autonomiczny. Pod ochroną federacji ludzkość będzie mogła swobodnie doskonalić się i osiągnąć dobrobyt ziemski. I ten stan umysłu jest przejściowy, jakkolwiek z braku odpowiedniej opieki wychowawczej, albo z powodu niedociągnięcia jeszcze ustroju duchowego do wymaganego poziomu, przetwać może i całe życie, formując odpowiednie jednostronne lewicowe poglądy społeczne, polityczne, religijne i filozoficzne, oparte wyłącznie na prawie ludzkim, jak to się daje zauważyć u całych warstw społecznych czasów współczesnych.

Czas panowania wyobraźni odtwórczej i wytwórczej jest epoką wyłączania się wzajemnego i przelicytowania wszelkich wartości, sama zaś nie wnosi nic nowego do życia. Dlatego też nazywa się wiekiem przejściowym. Jest to jakby wielki przegląd dotąd poznanych dziedzin istnienia. Jedno tylko pozostaje niezmiennem w tej epoce względności, a mianowicie wrodzone zdolności i zamiłowania do pewnych stałych zajęć, które wymownie wskazują przyszły zawód wychowanka. Pomiar psychometryczne, czynione u wychowanka w tej kwestji, pozwolą wychowawcy skierować wychowanka do zawodu, odpowiadającego jego psychicznym właściwościom

Wiek młodzieńczy.

W normalnych warunkach wychowanek pozostaje krótko stosunkowo w stanie czynnej ekspansji fantazji i konstrukcji, owych dwu odmian wyobraźni wytwórczej. Próby bowiem samodzielnej konstrukcji rozmaitych ulepszeń i śmiałych przedsięwzięć fantastycznych, przedsiębrane przez wychowanka na wzór ludzi wielkich, nie dały pożądaných rezultatów. Zaledwie marne i nieudolne kreatury są rezultatem wielkich wysiłków wychowanka, zaś niemożność odkrycia przez doświadczenie istoty prawdy napawa go goryczą. Wiara we własne siły, która zaczynała już znowu kiełkować, znikła po raz drugi. Wychowanek przekonuje się, że ogromnie trudno, prawie niemożliwym jest zbliżyć się

choć nieznacznie do Ideału czystości zasad czyli do Ideału dobra, dobro bowiem ziemskie nie wystarcza wychowankowi. Zaczyna on też tem bardziej cenić i uwielbiać ten Ideał. Pod wpływem uczucia religijnego (uwielbienie Ideału) porównuje wychowanek wyobrażenie dobra ziemskiego, wypracowane w fazie wyobraźni wytwórczej, ze świadomością uczuciową dobra niebieskiego wypracowana w fazie wyobraźni odtwórczej, dostrzega on przytem wielką prawdę, że dobro ziemskie nie jest celem samym w sobie, że jest ono tylko warunkiem, umożliwiającym osiągnięcie dobra niebieskiego, jest ogniem krzyżujących się interesów, żądz, namiętności, ambicji i cierpień w którym dusze oczyszczają się i uszlachetniają, aby się stać godnymi tego najwyższego Dobra niebieskiego. Odkrycie to wywołuje silne uczucie miłości ku temu Dobru najwyższemu, ku Bogu i ku wszystkiemu dla Boga, uczucie występujące w formie spotęgowanego postrzegania. Tak częściowo łączą się tu niespodzianie dotąd niewspółmierne dwa rodzaje świadomości uczuciowej — świadomość dobra ziemskiego i świadomość dobra niebieskiego, z których każda jest wytłumaczeniem i uzasadnieniem istnienia drugiej. Dobro bowiem niebieskie nie da się osiągnąć bez uwzględnienia dobra ziemskiego i naodwrot dobro ziemskie nie ma celu bez uwzględnienia dobra niebieskiego. Te dwa pojęcia uzupełniają się, wnosząc w usposobienie wychowanka radość i zadowolenie. W podobny sposób łączą się i inne pojęcia, a mianowicie wola człowieka dąży do tego samego celu, jaki wskazuje wola Boża, wobec tego i prawo człowieka zgadza się z prawem Bożem. Najwyższa władza w państwie pochodzi od Boga dla zagwarantowania prawa bożego i od ludzi dla zagwarantowania prawa ludzkiego. Krzewi się teraz bujnie radosne życie kontemplacyjne, oparte na objawieniu, prawie wolne od zboczeń i upadków pod wpływem gorącego uczucia, podsycanego przykładami piękna i ładu na świecie — dzieł Boga. Poświęcenie, zaparcie się siebie dla dobra bliźnich są częstym udziałem wychowanka. Jednak uczucie jest bezwładne i ślepe, rozlewa się hojnie na wszystkie strony i z czasem przywiązuje wychowanka do rzeczy, które nie zawsze w zgodzie są z głosem sumienia. Przeto pojawia się pewien sceptycyzm religijny, budzą się wątpliwości, czy rzeczywiście tamten świat idealny jest osiągalny. Uczucie ostyga. Wiara, dogmaty już nie wystarczają.

Wychowanek szuka pewności w wiedzy. Następują nowe wysiłki na polu naukowym. Przyświeca tym wysiłkom niejasna na razie myśl, że przecież może uda się dotrzeć do źródła prawdy, poznać w formie ujęcia tą tajemniczą zasadę istnienia świata, człowieka i Boga. Dotąd bowiem ani doświadczenie z okresu wyobraźni wytwórczej, ani objawienie z okresu wyobraźni odtwórczej nie odkryły istoty rzeczy. Jednak wychowanek zauważył już, że doświadczenie odnosi się przedewszystkiem do życia fizycznego, ziemskiego, zaś objawienie do życia duchowego, niebieskiego i na tej płaszczyźnie pojmowania nie są one ze sobą sprzeczne, owszem nawet się wzajemnie uzupełniają. Tak bowiem doświadczenie jak i objawienie wewnętrzne wskazują jedną i tą samą drogę, wiodącą do źródła prawdy. Tą drogą jest tworzenie dobra fizycznego dla dobra duchowego. Na podstawie tej zgodności doświadczenia i objawienia łączą się i inne dotąd napozór rozbieżne zasady. Doskonalenie się rodzaju ludzkiego przez zdobywanie wiedzy to droga do podźwignięcia się z upadku moralnego; dobrobyt, wynikający z tego doskonalenia się, to droga do dobra duchowego. Poznał więc wychowanek drogę, wiodącą do Ideału — poznał prawdę, a przynajmniej jej zewnętrzną cechę. To mu jednak nie wystarcza; chciałby poznać sam Ideał Prawdy i Ideał Dobra. Zbiegają się więc zasady i prawdy, tkwiące w świadomości, oraz pierwiastki dobra, tkwiące w wyobrażeniach i łączą się w nową władzę psychiczną, władzę zrozumienia, występującą w formie rozwagi. Wychowanekowi mianowicie otwierają się oczy na wielką prawdę, że najwyższem Dobrem jest sam Bóg, zaś droga dotąd wskazywana przez Boga jest właśnie tem światłem, tą Prawdą wynikającą z Dobra. A więc Bóg to jest Prawda i Dobro — to Ojciec i Syn; przenikanie zaś i harmonja pomiędzy tymi dwiema najwyższymi Zasadami Istnienia to Piękno najwyższe, to Duch Święty. Zrozumiał więc wychowanek jeżeli jeszcze nie istotę wewnętrzną, to w każdym razie cechy zewnętrzne Boga, polegające na tożsamości zewnętrznej Prawdy i Dobra; rozumiał, że on — człowiek — stworzony jest do oglądania tej najwyższej i najdoskonalszej Istoty twarzą w twarz w najwyższem szczęściu, a świat jest warunkiem, który człowiekowi pozwala ten cel osiągnąć. Znika zatem rozdźwięk pomiędzy świadomością uczuciową czyli świadomością dobra i świadomością poznawczą czyli świadomością

prawdy, a temsamem kończy się piąty krytyczny okres życia ludzkiego.

Szósty okres, odrodzenie duchowe.

Głównym celem tego okresu, jak wskazuje nazwa, jest odrodzenie duchowe, które jest nieodzownym warunkiem odkrycia najgłębszej prawdy istnienia. Podstawą psychiczną, która ma być środkiem do osiągnięcia tego celu, jest potencjalność rozumu ludzkiego, występująca w formie jego czynności samorzutnej. Potencjalność jest tożsamością w złączeniu intelektu i czuciowości za pomocą wiedzy. Potencjalność obejmuje dwie gałęzie różnorodne czynności ludzkiej. Jedną jest wola czyli potencjalna wiedność, powstająca z przyczynowości, jest to jakby motor pobudzający i regulujący życie człowieka w kierunku gruntowania dobra, czyli w kierunku spełnienia nakazu moralnego. Wola jest w szóstym okresie potencjalną albo możliwością, czyli zdolną do pokonania wszelkich możliwych trudności napotykanich na drodze praktycznej realizacji dobra. Znika więc rozbieżność pomiędzy nakazem moralnym a jego spełnieniem, rozbieżność wlokąca się jak zmora przez wszystkie dotychczasowe okresy. Drugą gałąź potencjalnej czynności ludzkiej w szóstym okresie stanowi genjusz, czyli potencjalna albo możliwościowa wiedność, tworząca się samorzutnie bez współdziałania jakiegokolwiek przyczynowości zewnętrznej. Jest to jakby samorzutne światło wewnętrzne, oświecające i określające prawdę, czyli czynna i samorzutna siła umysłu, zdolna do pokonania wszelkich możliwych trudności, napotykanych przy zgłębianiu prawdy, a głównie przy pogłębianiu i rozszerzaniu świadomości nakazu moralnego. Na tych dwóch skrzydłach potencjalnych woli i genjuszu tj. przez zgłębianie i skrupulatne spełnianie nakazu moralnego wznosi się człowiek do coraz wyższych sfer doskonałości i rozumu. Potencjalność należy właściwie jeszcze do piątego okresu, jest jego epilogiem, organicznie jednak jest podstawą okresu szóstego. Wynikiem tej czynności dwójakiego rodzaju potencjalności jest nowa władza duchowa, mianowicie świadomość potekcjalna, albo możliwościowa, występująca w formie genjalności. Świadomość potencjalna jest to zdolność rozumienia istoty rzeczy. Z niej wypływa dewiza: „Nie czyń drugiemu,

czegoś nie chciał, aby tobie czyniono." Pod mianem kogoś drugiego rozumie się tu nie tylko człowieka, ale wszystkie przedmioty z otoczenia zewnętrznego ucznia, czyli nie będące jego Ja, a więc stanowiące jego Nie-Ja. Jest to więc cały wszechświat z wyjątkiem samego ucznia, jest to innemi słowy wszelka Inność w stosunku do ucznia. W umyśle ucznia tkwi jeszcze wiele tajemnic, wiele zagadnień, dotyczących Inności, pozostaje dotąd nierozwiązanych, sama istota Inności jest mu dotąd nieznaną. Odbywa się więc wielka praca świadomości potencjalnej ucznia w celu zgruntowania istoty Inności. Rezultatem tej pracy jest świadomość potencjalna Inności, czyli zrozumienie istoty Inności, występujące w formie pojemności umysłowej. Tak samo i swojej istoty, swojego Ja, czyli swojej Samości wychowanek jeszcze nie zna. Odbywa się więc z kolei wielka działalność świadomości potencjalnej ucznia w celu zgruntowania istoty siebie samego, swojego Ja, czyli swojej Samości. Rezultatem tej działalności jest świadomość potencjalna Samości, czyli zrozumienie istoty siebie samego, występujące w formie t. zw. własnościowości, którą można porównać ze znaczeniem świadomości swego charakteru i właściwości psychicznych. Odkrycie istoty Inności nie było dokonane tylko dla samego odkrycia, był w tem cel, aby przez zrozumienie warunków życia, za jakie tą Inność ucznia należy uważać, można było te warunki świadomie zastosować celem ostatecznego uwolnienia się od swej ułomności moralnej. W kierunku uwolnienia się od tej ułomności przy pomocy znajomości Nie-Ja idą teraz wszystkie wysiłki ucznia, zaś rezultatem tych wysiłków jest złączenie się owej świadomości Nie-Ja czyli Inności ze świadomością potencjalną w nową władzę duchową, zwaną heteronomją, która oznacza poprawny stosunek ucznia do Inności. Heteronomja występuje w formie moralności, czyli pewnych ustalonych przez ucznia i przestrzeganych przez niego form tego stosunku do Inności. Tak samo i zrozumienie istoty siebie samego, czyli odkrycie istoty swojego Ja, nie było dokonane dla samego tylko odkrycia, był w tem również cel, aby znając istotę swego Ja, można było rozumowo odkryć cel swego istnienia, cel, któryby usprawiedliwiał stosowanie moralności. Tym razem więc w kierunku odkrycia celu istnienia idą wszystkie wysiłki ucznia, a rezultatem tych wysiłków jest odkrycie celu istnienia (na ziemi), któ-

rym jest uzyskanie nieśmiertelności szczęśliwej. Cel ten można osiągnąć tylko dzięki bezwzględnemu stosowaniu moralności. Rezultatem ten powstaje przez złączenie się świadomości istoty swojego Ja ze świadomością potencjalną w nową władzę duchową, zwaną autonomją, która oznacza samorzutność pojmowania celu istnienia. Autonomja występuje w formie mesjaniczności t. j. trafności pojmowania celu istnienia. Ponieważ moralność jest głównym celem religii, zaś cel istnienia głównym zagadnieniem filozofji, przeto autonomja oznacza złączenie zgodne religii i filozofji, idących dotąd drogami napozór rozbieżnymi, a w każdym razie osobnymi. Wylania się teraz pytanie, kto jest dawcą tych wielkich idei; umysł (człowieka) ucznia zaprzęta kwestja Boga, Stworzyciela tak szczytnych zasad i tak potężnych tworów wszechświata, w którym na każdym kroku widać nie przypadek, lecz wszechmocny rozum i potęgę twórczą. Do tych tworów Boga przedewszystkiem należy sam człowiek, a jego życie, jego rozum, jego szczęście są darem Bożym, są w najczystszej znaczeniu łaską Bożą. Heteronomja ucznia czyli jego moralność wznosi się teraz ku Bogu, przechodzi, przenika w tę najwyższą autonomję, jaką jest Bóg, i czyta w niej wielką tajemnicę, wielką prawdę istnienia, poznaje w niej Jej Moc twórczą, czyli Słowo. Tak powstaje w duszy ludzkiej ostatni etap religii objawionej, występującej, jak wyżej wspomniano w formie łaski. Tak przychodzi innemi słowy Duch Święty, ów obiecany przez Chrystusa Duch prawdy, aby spełnić ostatni akt przywrócenia człowiekowi pierwotnego światła rozumu, które postradał był człowiek przez swój nieszczęsny upadek moralny. Prawda rzuca teraz tak potężne światło na tę właśnie sprawę upadku moralnego, że o ile były jeszcze drobne usterki w tym względzie, to człowiek dobywa wszystkich sił, całą swoją moc czyli słowo, aby się wydobyć ze szponów niemocy duchowej i doprowadzić do ostatecznego odrodzenia duchowego. Tak powstaje nowa władza duchowa, zwana religją absolutną albo niewarunkową, występująca w formie zasługi, tylko bowiem zasługą osobistą osiąga człowiek w zwycięskiej walce ze swoją niemocą — upragnioną czystość duszy. Tak kończy się szósty okres.

Siódmy okres dojrzewanja.

Uwolnwszy się w szóstym okresie własną zasługą przez odrodzenie duchowe od upadku moralnego, człowiek szuka zabezpieczenia przed ewentualnym nowym upadkiem, Jedynym sposobem na to jest uwolnienie się od warunkowego bytu doczesnego i uzyskanie bytu niewarunkowego, nieśmiertelnego, niezależnego od jakichkolwiek wpływów zewnętrznych. Dążenie więc do odzyskania nieśmiertelności jest głównym celem siódmego okresu, Cel ten jest najwyższem dobrem, jaki człowiek widzi przed sobą. Praca więc ducha ludzkiego idzie teraz w kierunku od Inności do Samości, od bytu zewnętrznego, którym jest sam Bóg, czerpie człowiek wzory i zasady, których znajomość pozwoliłaby mu wytworzyć własny byt nieśmiertelny na wzór odwiecznego bytu Boga. Tworzy się dzięki tym wysiłkom władza duchowa, zwana heterotelją, która oznacza zdolność rozumienia wzoru Bożego, a występuje w formie zależności opatrnościowej, czyli zależności od Boga, jako najdoskonalszego wzoru. Wzór ten może człowiek naśladować jedynie o własnych siłach, więc w pierwszym rzędzie siły owe, ową Moc czyli Słowo należy zdobyć jakimś wielkiem bezgranicznem poświęceniem, ofiarą Samości na rzecz Inności. Skutkiem tej ofiary, tego przejścia Samości do Inności wytwarza się władza duchowa, zwana autotelją, która oznacza zdolność samorzutnego wytworzenia swego bytu niewarunkowego, czyli oznacza Moc twórczą albo Słowo. Autotelja występuje w formie niezależności ludzkiej. Mając już w sobie ową Moc twórczą czyli Słowo, mając wzór, jak tej mocy należy użyć, człowiek przystępuje teraz do wielkiego dzieła przywrócenia sobie nieśmiertelności, łącząc zasadnicze idee pierwiastków człowieka dotąd luźne, swojej istoty w ożywioną i świadomą siebie całość, zwaną duchem, który objawia się w formie samorzutności. Duch więc powstaje dzięki harmonji pomiędzy Samością i Innością, czyli dzięki odpowiedniej proporcjonalności pomiędzy wewnętrzną Mocą twórczą, a świadomością rozumową jak należy tej Mocy użyć aby uwolnić się og doczesności. Człowiek więc stwarza w całym znaczeniu tego słowa swoją istotę czyli swój absolut w postaci ducha, który z kolei łącząc swoją heteronomję czyli spełnienie moralności i autonomję czyli świadomość celu istnienia za pomio-

cą świadomości potencjalnej czyli świadomości istoty rzeczy stwarza swoją świadomość niewarunkową czyli absolutną, występującą w formie rozumowości stwórczej, zdolnej zachować stale swoją nieśmiertelność, stanowiącej najwyższe szczęście istnienia, czyli najwyższe dobro. Tak kończy się siódmy okres, a z nim i prawo biogenetyczne, człowiek bowiem nieśmiertelny jest istotą nie podlegającą już zmianom i doskonałą na obraz i podobieństwo Boże.

Zaznaczyć tu jeszcze wypada, że jakkolwiek okres siódmy kończy się formalnie około trzydziestego roku życia, to jednak rozumowanie, że w tym wieku człowiek, wychowywany według prawa biogenetycznego, powinien osiągnąć już przy dzisiejszej kulturze, nieśmiertelność — takie rozumowanie nie może być nawet dopuszczone wobec ogromu zadania. Jedynie w czterech pierwszych okresach, jako już przez ludzkość przeżytych, wychowanek wzrasta normalnie w czasie oznaczonym. Oznaczenie zaś ścisłego czasu i dla następnych okresów pochodzi stąd, że w tych właśnie czasokresach człowiek zajmuje się odnośniami zagadnieniami, nie rozwiązując ich jednak, a tylko częściowo niejako zdobywając. Cały szereg pokoleń jeszcze przejdzie, zanim człowiek będzie mógł wyzwolić się całkowicie z więzów niewoli duchowej, zaś szczytnym zadaniem wychowania jest prowadzić stopniowo do tego wyzwolenia i ułatwiać je młodym pokoleniom.

Zasady wykształcenia.

Pomyślna realizacja prawa biogenetycznego w życiu wychowanka zależy od zasad, jakie wychowawca stosuje w tym celu, czyli zależy od zasad wykształcenia. Wykształceniem więc będzie stopniowe realizowanie prawa biogenetycznego. Owe zasady wykształcenia, zwane też zasadami wychowania, rozpatrzmy dla poszczególnych okresów. Dla okresu pierwszego i drugiego zasady owe (które oznaczają, co czynić należy, aby osiągnąć zamierzony cel wychowawczy) są tak proste i przejrzyste, tak bezpośrednio wynikają z samego prawa biogenetycznego, że zbędem jest szerzej nad nimi się rozwodzić, nie chcąc powtarzać raz jeszcze tego, co mówi samo prawo. Dla ścisłego jedynie zobrazowania tych zasad wyliczymy je przynajmniej w takim porządku, w jakim one wynikają z prawa biogenetycznego. Otóż dla pierwszego okresu podstawową zasadą jest takie zachowanie się najbliższych osób z otoczenia dziecka (matki, ojca) przy zaspokajaniu jego potrzeb fizycznych, aby mogły w jego umyśle powstać z czasem w stosunku do tych osób dodatnie uczucia moralne, jak zaufanie, przywiązanie, wdzięczność podświadoma i t. p. uczucia, zdolne obudzić w duszy dziecka wewnętrzny nakaz moralny dla woli wychowawców, która musi być zawsze tak jasną, zrozumiałą i uzasadnioną w oczach dziecka, aby jej wypełnienie stało się dlań koniecznością. Drugą zasadą, wpływającą bezpośrednio z poprzedniej jest przestrzeganie przez wychowawcę prawideł higieny przy zaspokajaniu potrzeb fizycznych dziecka. Trzecią zasadą będzie zachowanie wzorowych i rzetelnych stosunków rodzinnych w otoczeniu dziecka. Czwartą wreszcie za-

sadą pierwszego okresu jest pielęgnowanie dziecka przy pełnem zwracaniu uwagi, aby to pielęgnowanie nie było przesadnem i tym sposobem nie było przyczyną karysów u dziecka.

Główną zasadą dotyczącą drugiego okresu są trafne, obrazowe odpowiedzi na pytania dziecka, a równocześnie wzorowy ład, porządek i celowość urządzeń, oraz celowość, naturalność i sprawiedliwość moralna czynności ludzi starszych z otoczenia dziecka. Drugą zasadą jest opowiadanie bajek o wybitnym podkładzie moralnym na prośbę dziecka. Trzecią zasadą jest wywieranie przymusu na dziecko w celu zniewolenia go do posłuszeństwa dla wychowawcy i do dopełnienia obowiązków przez wychowawcę nakazanych, a zgodnych z moralnością dziecka.

Powstawanie uświadomionych wyobrażeń w trzecim okresie możliwe jest jedynie drogą zmysłów. Toteż najważniejszą i jedyną zasadą wychowawczą trzeciego okresu jest przestrzeganie, aby powstawanie tych wyobrażeń było pod względem estetycznym doskonałe t. j. aby posiadało cechy: rozległości (wielka ilość wrażeń tego samego gatunku, z których tworzy się jedno wyobrażenie), jasności (właściwe oddzielenie przypadkowych cech wrażeń od istotnych, z którychto ostatnich powstaje wyobrażenie), różnorodności (te same wrażenia występują w rozmaitych okolicznościach), wyrazistości (wrażenia występują wyraźnie na tle otoczenia), zespołu (te same wrażenia występują w takich warunkach, że mogą się bez trudu w sposób naturalny łączyć w wyobrażenie) i pewności (niezawodne znamiona wrażeń identycznych, tworzących wyobrażenie). Tylko bowiem doskonałe pod względem estetycznym wyobrażenia zdolne są obudzić uczucia religijne uwielbienia względem Stwórcy. Powstawanie doskonałe pod względem estetycznym uświadomionych wyobrażeń musi być traktowane metodycznie przez stopniowe przechodzenie od najprostrzych do coraz bardziej złożonych przedmiotów, od szczegółu do ogółu, od konkretnego do abstrakcji, od symbolu do treści. Takie metodyczne tworzenie wyobrażeń uświadomionych rozpoczyna się z trzecim okresem i trwa przez wszystkie okresy wywołując między innymi konieczność specjalnego ustroju zwanego szkolnictwem.

Pojęcia czwartego okresu wytwarzają się w umyśle dziecka z wyobrażeń przez odrzucenie nieistotnych cech i złączenie istotnych. Główną więc i jedyną za-

sadą wychowawczą czwartego okresu jest doskonałe pod względem logicznym wytwarzanie się pojęć w umyśle dziecka. Doskonałość logiczna wytwarzania się pojęć musi posiadać cechy: rozległości (wielka ilość wyobrażeń tego samego rodzaju, z których tworzy się jedno pojęcie), jasności (właściwe oddzielenie cech przypadkowych wyobrażenia od istotnych, z których powstaje pojęcie), różnorodności (te same lub podobne wyobrażenia pochodzące rozmaitych dziedzin), wyrazistości (wyobrażenia występują wyraźnie na tle otoczenia lub sytuacji), zespołu (te same lub podobne wyobrażenia występują w takich warunkach, że mogą się bez trudu w sposób naturalny łączyć w pojęcie) i pewności (niezawodne znamiona wyobrażeń identycznych lub podobnych, tworzących pojęcie). Doskonałość logiczna tworzenia się pojęć jest nieodzowną, tylko bowiem w takim wypadku ocena wartości tych pojęć przez władzę sądzoną, oraz zastosowanie przez rozum praktyczny może być trafne. Tworzenie się pojęć tak jak uświadomionych wyobrażeń musi być traktowane metodycznie w szkole.

Zagadnienia wyobraźni odtwórczej na początku piątego okresu są w swej treści tak abstrakcyjne, że są niedostępne dla umysłu wychowanka. Jedynie za pomocą obrazów możemy wychowankowi udostępnić te zagadnienia, za pomocą bowiem obrazów następuje upodobnienie symboliczne tych zagadnień, albo uduchowienie intuicji to znaczy zrozumienie obrazowe albo symboliczne nurtujących zagadnień. Zasadą więc wykształcenia przez wyobraźnię odtwórczą będzie upodobnienie w formie obrazów, ujęte metodycznie. Zasadą kształcenia przez wyobraźnię wytwórczą jest szematyzacja idei czyli ucieleśnianie pojęć, albo inaczej wyrażenie, to znaczy, że za pomocą słowa, pisma, rysunku, modelu, wynalazku, odkrycia i t. p. wyraża wychowanek, czyli ucieleśnia idee i pojęcia swoje. Wyrażenie należy ująć metodycznie.

Zasadą kształcenia przez uczucia jest piękny język poetyczny, jakim do wychowanka te uczucia przemawiają. Zasadą kształcenia przez władzę poznania jest język naukowy, jakim doń przemawia wiedza.

Piątą wreszcie i ostatnią zasadą kształcenia krytycznego okresu, zasadą kształcenia przez władzę rozumienia jest język krytyczny, (albo zelo) to co Kant nazywa krytyką czystego rozumu. Krytyka ta objawia

szkoły zawodowe są niezbędne w każdym państwie kulturalnym:

a) szkoły przemysłu wydobywczego, jak rolnicze, kopalniane, leśne, gospodarstwa rybnego i t. p.; b) szkoły przemysłu handlowego, jak handlowe, transportowe, kredytowe i t. p.; c) szkoły przemysłu fabrycznego i rękodzielniczego, jak metalurgiczne, mechaniczne, elektrotechniczne, drzewne, skórnicze, spożywcze, wytworów chemicznych i mineralnych, tekstylne i t. p.; d) szkoły sztuk pięknych, jak muzyczne, teatralne, malarskie, budownictwa, humanistyczne i t. p.; e) szkoły prawnicze, jak polityczne, bezpieczeństwa publicznego, sądownicze, administracyjne; f) szkoły felczerskie i lekarskie; g) szkoły teologiczne; h) szkoły psychologiczne, badań naukowych, obrony państwa, jak pedagogiczne, przyrodnicze, matematyczne, wojskowe i t. p. Państwowa statystyka ekonomii społecznej winna określić procentowo, ile młodzieży powinno się znaleźć w poszczególnych rodzajach szkół zawodowych, aby równowaga życia społecznego była zachowana. Uczestnicy każdej szkoły zawodowej pobierają wykształcenie ogólne w szkołach ogólnokształcących według ogólnego programu wykształcenia, obowiązującego we wszystkich szkołach zawodowych tego samego poziomu, oraz wykształcenie specjalne, mające za zadanie umysłowe i techniczne opanowanie określonego zawodu.

Czwartym wreszcie stopniem jest wykształcenie filozoficzne w siódmym okresie życia. Takie są ogólne ramy wykształcenia, przystąpimy teraz do omówienia szczegółowego programu.

I STOPIEŃ WYKSZTAŁCENIA.

Wykształcenie religijne i świeckie.

Okres III. 7-my rok życia. I oddział szkoły powszechnej.

1. Maksymy moralne powstałe w pierwszych dwu okresach, ich zestawienie i spełnianie przez wychowanka (posłuszeństwo rodzicom i przełożonym, prawdomówność, przestrzeganie zasad higieny i porządku, miłość bliźniego przez koleżeństwo, zgodność, pomoc w potrzebie, poszanowanie zwierząt i roślin i t. d.)

2. Dążność wychowanka do poznania i naśladowania ideału czystości zasad moralnych.

3. Zdolność uświadamiania sobie wyobrażeń za pomocą zmysłów. Materiałem do wytworzenia się tych wyobrażeń są twory przyrody, służące do zaspo-

kojenia potrzeb fizycznych wychowanka i jego otoczenia, a tworzące całokształt stworzonego świata.

4. Uświadomione wyobrażenia o Bogu Stworzycielu, dobrotliwym Ojcu, o stworzeniu świata w opowieściach biblijnych ze Starego Testamentu.

5. Uczucia religijne wiary, miłości i uwielbienia Boga, jako źródło nabożności względem Stwórcy, miłosierdzia względem ludzi, a przede wszystkim uprawienia cnoty spełnienia nakazu moralnego względem samego siebie.

6. Przy każdym z powyższych punktów odpowiednie otoczenie, pogadanki, wiersze, śpiewy, modlitwy, muzyka i obrzędy, połączone harmonijnie w nastrojowe misterja religijne.

7. Początki nauki rachunków i geometrii, rysowania, pisanie i czytanie, śpiewu i muzyki na podłożu poznanych tworów przyrody, oraz uświadomione wyobrażenia potrzeb fizycznych w pogadankach, wycieczkach i t. p.

8. Zabawy, gry, gimnastyka, handel zamienny na targu szkolnym, wycieczki i roboty ręczne jako odprężenie uczuć i zrównoważenie oraz podglębienie umysłu i wykształcenie organizmu.

9. Stosowne zajęcia praktyczne, wynikające z rzeczywistego gospodarstwa społecznego szkolnego lub rodzinnego w polu, na łące, w lesie, w ogrodzie, w domu, w warstacie, w handlu i t. p. jako pole do ćwiczenia się wychowanka w spełnianiu nakazu moralnego, niesienia pomocy bliźnim, oraz jako sposób poznawania warunków życia.

10. Przestrzeganie zasad moralnych w otoczeniu dziecka, higieny odżywiania, snu, oddychania, skóry, mieszkania, odzieży i zajęć.

8-my rok życia, II oddział szkół powszechnej.

1. Człowiek i jego czyny pod względem doskonałości w spełnianiu nakazu moralnego w opowieściach religijnych Starego Testamentu i w podaniach na podobieństwo greckich i rzymskich o bohaterских czynach dla wywołania miłych wrażeń czynów dobrych, a odrażających wrażeń czynów złych w reprodukcji scenicznej, w obrazach, czytaniu i pisaniu o tych czynach, przez opiewanie ich wierszem, śpiewem i muzyką — wszystko w celu wytworzenia w umyśle dziecka uświadomionego wyobrażenia ludzkiego upadku moralnego, a w następ-

się w formie samorzutnie głoszonych idei, rozwijających się pod wpływem władzy zrozumienia.

Zasadą szóstego okresu, zasadą tworzenia i wzmacnianie potencjalności ucznia jest potęgowanie rozumu niewarunkowego przez zastosowanie najwyższego prawa poznań ludzkich, a mianowicie przez nieograniczoną indukcję naukową, czyli nieograniczone wstępowanie od konkretów do zasad i przez nieograniczoną dedukcję naukową, czyli nieograniczone zstępowanie od zasad do następstw. Kształcenie to rozumu winno się odbywać w formie priorycznego i apriorycznego poznawania i gruntowania w sobie idei transcendentalnych czyli hiperfizycznych, idei zawartych w prawie biogenetycznym na ten okres. Następną zasadą szóstego okresu jest samodzielne założenie przez ucznia w myśl prawa biogenetycznego bytu niezależnego, czyli spełnienie autotezji w formie odrodzenia duchowego pod tym względem. Jest to nieodowny warunek moralności. Trzecią zasadą szóstego okresu jest samodzielne założenie przez ucznia własnej wiedzy niezależnej, czyli spełnienie autogenji w formie odrodzenia duchowego pod tym względem. Jest to nieodzowny warunek celowości życiowej albo mesjaniczności. Czwartą zasadą szóstego okresu jest spełnienie religji objawionej przez odnalezienie w sobie prawdy i dobra, czyli przez spełnienie prawa postępu w formie odrodzenia duchowego pod tym względem. Piątą i ostatnią zasadą szóstego okresu jest spełnienie religji niewarunkowej (absolutnej) przez odnalezienie w sobie mocy stwórczej czyli Słowa, przez prawo stworzenia, co ma się stać również w formie odrodzenia duchowego. Pierwszą zasadą siódmego okresu jest odkrycie w Bogu wzoru Słowa czyli mocowładności stwórczej występującej w formie zachowania swej nieśmiertelności. Drugą zasadą siódmego okresu jest osiągnięcie przez poświęcenie własnymi siłami swą mocowładność stwórczą, czyli Słowo, występujące w formie zdolności do odzyskania nieśmiertelności. Trzecią zasadą siódmego okresu jest odzyskanie nieśmiertelności dzięki własnej mocowładności stwórczej czyli dzięki Słowu stwórczemu odzyskanie występujące w formie stworzenia swej nieśmiertelności. Czwartą wreszcie i końcową zasadą siódmego okresu jest stworzenie swojej własnej świadomości absolutnej niezależnej od jakichkolwiek warunków — świadomości występującej w formie rozumowości stwórczej, zdolnej zachować zdobytą nieśmiertelność istoty ludzkiej.

Programy wykształcenia.

Z prawa biogenetycznego wynika treść czyli program wykształcenia. Dla pierwszego i drugiego okresu życia nie można układać specjalnych programów, gdyż treść życia dziecinnego jest tak swoista, wynika przeto tak bezpośrednio z prawa biogenetycznego, jest nadto tak dowolna, nieskoordynowana a bogata z natury w swoich przejawach, że programy jakiegokolwiek krępowałoby tylko swobodę dziecka i zniekształcały naturalny jego rozwój. Dlatego ochronki pod żadnym względem nie mogą być prowadzone na wzór szkoły, mogą one jedynie być dowolnym zbiorowiskiem dzieci, gromadzących się celem wspólnej zabawy pod troskliwym okiem wychowawczyni. Wychowanie systematyczne rozpoczyna się z trzecim okresem i trwa aż do końca siódmego okresu. Pierwszym stopniem jest wykształcenie religijne i idące równolegle wykształcenie świeckie w trzecim i czwartym okresie oraz w wieku przejściowym piątego okresu. Pierwszy stopień wykształcenia stanowi nierozdzielalną całość, jako podstawę późniejszego życia. Wykształcenie to możliwe jest do osiągnięcia w ośmioletniej szkole powszechnej. Drugim stopniem jest wykształcenie kolegjalne czyli społeczne, przypadające na resztę okresu piątego. Wykształcenie kolegjalne rozpada się na dwie części. Pierwszą część stanowi trzyletnie wykształcenie w początkowej szkole zawodowej, drugą zaś część trzyletnie wykształcenie w średniej szkole zawodowej. Trzecim stopniem jest wykształcenie uniwersyteckie w szóstym okresie życia. Ma ono miejsce w czteroletnich wyższych szkołach zawodowych oraz dwuletniej specjalizacji w obranym zawodzie. Następujące

łączeństwa i dla spłacenia przynajmniej części długu wdzięczności za wykształcenie; nadto przy sposobności zajęć praktycznych ocena merkantylnego systemu ekonomji społecznej.

5. Praktyczna miłość Boga i bliźniego przez kult prawdy, obowiązkowości, bezinteresownej pomocy, rycerskości, poszanowania cudzej własności, cudzego dobrego imienia, przez życzliwość, zgodność, przebaczenie uraz, przez czynną miłość kraju rodzinnego, przez modlitwę i nabożeństwa oraz przez przystępowanie do spowiedzi i komunji św. dla uszlachetnienia i podniesienia na duchu — wszystko ujęte w formę praktycznego katechizmu polskiego dziecka i wykonywane pod wpływem nakazu moralnego (sumienia), powstającego z pragnienia naśladowania Chrystusa, jako wzoru najdoskonalszego człowieka, z przykładu wychowawcy i wielkich ludzi.

6. Zabawy, gry, gimnastyka, sport współzawodniczy, doświadczenia na tle przemysłu wydobywczego, wycieczki, roboty ręczne dowolne jako odprężenie uczuć i zrównoważenie oraz pogłębienie umysłu i wykształcenie organizmu.

7. Przestrzeganie zasad moralności i higieny jak w 7-mym roku, dostosowane jednak do poziomu wychowanka.

11-ty rok życia. V oddział szkoły powszechnej.

1. Pojęcia ich ocena i praktyczne zastosowanie na zasadzie doświadczalnych eksperymentów, geograficznych i przyrodniczych zjawisk, oraz faktów historycznych z dziedziny przemysłu społecznego t. j. wydobywczego, handlowego, przedmiotów potrzeby i przedmiotów sztuki rodzinnego kraju w celu poznania krajowych warunków życia państwowego swej Ojczyzny.

2. Piąty stopień nauki rachunków z geometrią, języka ojczystego, rysowania śpiewu, muzyki na podłożu treści powyższego punktu.

3. Konstytucyjne formy współżycia szkolnego wychowanków jak w 10-tym roku przy odpowiedniem dostosowaniu do poziomu wychowanka.

4. Stosowne zajęcia praktyczne jak w roku 10-tym, nadto zamiast systemu merkantylnego nastąpi przy sposobności zajęć praktycznych ocena systemu fizjokratycznego ekonomji społecznej.

5. Przewycięzanie wad i złych skłonności, pro-

wadzących do grzechów — przewyciężanie drogą czuwania nad swoimi myślami, pragnieniami, słowami i uczynkami, dalej przez modlitwę i pracę sumienną, przez korne przystępowanie do sakramentów św. i uczestnictwo w nabożeństwach — przewyciężanie, ułatwiane za pomocą odpowiednio komentowanych symbolów liturgicznych i przykładu osobistego życia wychowawcy, sławnych i wielkich ludzi, a przede-wszystkiem Chrystusa.

6. Zabawy, gry, gimnastyka, sport współzawodniczy, doświadczenia na tle przemysłu handlowego, wycieczki i t. d. jak w 10-tym roku.

7. Przestrzeganie zasad moralności i higieny jak w 7-mym roku przy odpowiedniem dostosowaniu do poziomu wychowanka.

12-ty rok życia, VI oddział szkoły powszechnej.

1. Pojęcia, ich ocena i praktyczne zastosowanie na zasadzie doświadczeń geograficznych i przyrodniczych zjawisk, oraz faktów historycznych z dziedziny przemysłu społecznego t. j. wydobywczego, handlowego, przedmiotów potrzeby i przedmiotów sztuki wszystkich państw kulturalnych w celu poznania międzynarodowych warunków życia światowego.

2. Szósty stopień nauki rachunków i geometrii, języka ojczystego oraz zasad któregokolwiek z języków obcych, rysowania, malowania, śpiewu, muzyki na podłożu treści powyższego punktu.

3. Konstytucyjne formy współżycia szkolnego jak w 10 tym roku przy odpowiedniem zastosowaniu do poziomu wychowanka.

4. Stosowne zajęcia praktyczne jak w 10-tym roku, nadto zamiast systemu fizjokratycznego nastąpi przy sposobności zajęć praktycznych ocena systemu przemysłowego ekonomji społecznej.

5. Wyjaśnienie pozornej sprzeczności celu życia ziemskiego (fizycznego) i niebieskiego (pozagrobowego albo duchowego) na tle historii Kościoła Chrystusowego; dalsze uprawianie miłości Boga i bliźniego jak siebie samego, wspierane uczestnictwem w nabożeństwach, modlitwą, pracą, czuwaniem, przystępowaniem do sakramentów św.

6. Zabawy, eksperymenty na tle przemysłu przedmiotów potrzeby, gry, gimnastyka, sport współzawodniczy i t. d. jak w 10-tym roku

stwie wywołania przez odpowiednie misterja religijne w duszy dziecka uczuć religijnych ubolewania z powodu czynów złych, oraz nadziei i wiary podniesienia się z upadku moralnego za łaską Bożą z powodu czynów dobrych, uczuć, które są źródłem praktycznego unikania czynów złych, a pełnienia dobrych.

2. Drugi stopień nauki rachunków i geometrii, rysowania, śpiewu, muzyki, czytania i pisania na podłożu tworów przyrody, oraz uświadomione wyobrażenia potrzeb fizycznych i sposoby ich zaspokojenia (w treści czytańek i w pogadankach).

3. Zabawy, gry, gimnastyka, praktyczne pośrednictwo pieniędzy w targach szkolnych, wycieczki i t. p. jak w 7-mym roku.

4. Stosowne zajęcia praktyczne i t. d., jak w 7-mym roku jako pole do ćwiczenia się wychowania w unikaniu złego a czynienia dobrego i t. d., jak w 7 mym roku.

5. Przestrzeganie zasad moralnych i higieny jak w 7-mym roku.

9-ty rok życia. III oddział szkoły powszechnej.

1. Syn Boży, Odkupiciel świata, czyli Słowo Boże, jako wzór człowieczeństwa doskonałego, zdolnego spełnić swe odkupienie i osiągnąć zbawienie swe wieczne w opowieściach biblijnych Nowego Testamentu dla wywołania miłych wrażeń doskonałych czynów Boga-Człowieka, płynących z Jego doskonałości w spełnianiu nakazu moralnego, w reprodukcji scenicznej, obrazach, czytaniu i pisaniu o tych czynach, przez opiewanie ich wierszem, śpiewem, muzyką — wszystko w celu wytworzenia w umyśle dziecka uświadomionego wyobrażenia odkupienia rodzaju ludzkiego, a w następstwie wywołania przez odpowiednie misterja religijne w duszy dziecka uczuć religijnych miłości Ideału człowieczeństwa i wszystkich ludzi dla Niego, oraz pragnienia naśladowania Go — uczuć, które są źródłem zasługi na uzyskanie łaski odkupienia i wyzwolenia się z grzechów.

2. Sądzenie czynów ludzkich przez Odkupiciela (spowiedź) i wymierzanie, nagrody przez wyraz zadowolenia i uznania za dobre czyny w postaci otuchy czyli łaski uczynkowej ułatwiającej uprawianie cnoty, jako bezwzględniego dobra, oraz wymierzanie kary za złe czyny w postaci pokuty zadosyćczyniącej uchybie-

niom cnoty, a jednocześnie gładzenie winy za popełnione grzechy za okazaniem skruchy i żalu oraz chęci poprawy. Pojednanie z Bogiem w spowiedzi umożliwia przyjęcie Komunii św., jako łaski uświęcającej, czyli prowadzącej do zbawienia.

3 Trzeci stopień nauki rachunków i geometrii, rysowania, śpiewu, muzyki, pisania i czytania na podłożu tworów przyrody, oraz uświadomionych wyobrażeń potrzeb fizycznych wychowanka i osób, które przyczyniają się do ich zaspokojenia przez praktyczną wartość pracy.

4. Zabawy, gry, gimnastyka, targi szkolne przy zastosowaniu wartości pracy ludzkiej, wycieczki i t. d., jak w 7-mym roku.

5. Stosowne zajęcia praktyczne i t. d. jak w 7-mym roku — jako pole do ćwiczenia się wychowanka w uprawianiu cnoty, względem siebie, bliźnich i Boga, oraz jako sposób poznawania warunków życia fizycznego.

6. Przestrzeganie zasad moralnych i higieny jak w 7-mym roku.

IV OKRES. 10-ty rok życia. IV oddział szkoły powszechnej.

1. Pojęcia, ich ocena i praktyczne zastosowanie tych pojęć na zasadzie doświadczalnych eksperymentów, geograficznych i przyrodniczych zjawisk, oraz faktów historycznych z dziedziny przemysłu społecznego t. j. wydobywczego, handlowego, przedmiotów potrzeby i przedmiotów sztuki najbliższej okolicy zwanej krainą w celu poznania regionalnych warunków miejscowego życia społecznego.

2. Czwarty stopień nauki rachunków z geometrią, języka rodzinnego, rysowania, śpiewu, muzyki na podłożu treści pierwszego punktu.

3. Konstytucyjne formy współżycia szkolnego wychowanków dla wytworzenia zmysłu społecznego i zabezpieczenia warunków udziału wychowanków w miejscowym przemyśle społecznym w celu częściowego przynajmniej zaspokojenia swych potrzeb fizycznych i ulżenia tym sposobem rodzicom i społeczeństwu w utrzymaniu wychowanka.

4. Stosowne zajęcia praktyczne, wynikające z udziału wychowanka w miejscowym przemyśle rodzinnym, szkolnym lub publicznym dla uczynienia się w ten sposób w miarę możliwości użytecznym dla spo-

6. Stosowne zajęcia praktyczne jak w 10-tym roku, nadto przy sposobności zajęć praktycznych wyznaczenie matematyczne praw ekonomji społecznej i praktycznego zastosowania tych praw w Polsce na podstawie państwowej statystyki ekonomicznej, przy czem wybór zawodu.

7. Przestrzeganie zasad moralności i higieny jak w 7 mym roku przy odpowiedniem dostosowaniu do poziomu wychowanka.

8. Antynomiczne formy współżycia szkolnego.

II STOPIEŃ WYKSZTAŁCENIA.

Wykształcenie kolegjalne czyli społeczne.

WIEK MŁODZIEŃCZY.

15-ty rok życia. I klasa początkowej szkoły zawodowej.

1. Pierwszy stopień początkowego wykształcenia fachowo-zawodowego w obranym przez siebie dziale pracy społecznej użytecznej dla kraju rodzinnego.

2. Bóg jako Istota niezgłębionej mądrości i nie-dościgłej potęgi rozumu, budząca podziw i uwielbienie, które są źródłem uczucia gorącej miłości ku Bogu i ku wszystkiemu dla Boga — ku wszystkiemu, co ma cechy piękna i ładu czyli dobra i prawdy — na podstawie porównania dzieł ludzkich i boskich, wyrażonych przez literaturę, teart, muzykę, śpiew, malarstwo, rzeźbę i architekturę, nabożeństwa, modlitwę i sakramenta.

3. Pierwszy stopień stosowanej algorytmji i geometriji, nauk fizycznych, mianowicie budowa materji z sił twórczych, budowa organizmu ludzkiego i jego higiena, język polski na podłożu gazet i innych wydawnictw redagowanych przez samych wychowanków i wychowawców o wewnętrznem życiu szkolnem oraz o sprawach społecznych i państwowych w Polsce i za granicą, dotyczących materialnej i moralnej sprawiedliwości, wynikającej z ustroju, historii, warunków przyrodniczych oraz dynamicznego systemu gospodarki społecznej.

4. Związkowa albo konfederacka forma prawnego współżycia szkolnego celem praktycznego poznania praw i wdrożenia się do obowiązków obywatelskich, oraz dla fizycznego zabezpieczenia moralnych praw życia i gospodarstwa szkolnego.

5. Zabawy, gry, gimnastyka, sport, tańce, wy-

cieczki, roboty ręczne dowolne, jako odprężenie uczuć i zrównoważenie oraz pogłębienie umysłu i wykształcenie organizmu.

6. Stosowne zajęcia praktyczne, wynikające z fachowego udziału wychowanka w przemyśle społecznym odpowiednio do zawodowego wykształcenia; nadto przy sposobności zajęć praktycznych ocena wartości swojej pracy zawodowej na tle ogólnego przemysłu społecznego.

7. Przestrzeganie zasad moralności i higieny jak w 7 mym roku przy odpowiednim dostosowaniu do poziomu wychowanka.

16 ty rok życia. II klasa początkowej szkoły zawodowej.

1. Drugi stopień początkowego wykształcenia zawodowego w obranym przez siebie dziale pracy społecznej, użytecznego dla kraju rodzinnego.

2. Dobro ziemskie i dobro niebieskie, ich cele i zgodność tych celów w ostatecznych przeznaczeniach ludzkości — zgodność, która jest źródłem radości i zadowolenia z usunięcia dotychczasowej sprzeczności pomiędzy świadomością poznawczą i uczuciową w kwestji dobra — na podstawie rozmyślań o życiu Chrystusa i życiu innych ludzi, wyrażonem przez pismo św. i literaturę, teatr, muzykę, śpiew, malarstwo, rzeźbę, architekturę, nabożeństwa modlitwę i św. sakramenta.

3. Drugi stopień stosowanej algorytmji i geometrii, nauk fizycznych, a mianowicie budowa ciał niebieskich z materji, nauka o człowieku t. j. psychologia, język polski na podłożu gazet i t. d. jak w 15 roku.

4. Związkowa czyli konfederacyjna forma prawnego współżycia szkolnego jak w 15 tym roku.

5. Zabawy, gry, gimnastyka i t. d, jak w 15 tym roku,

6. Stosowne zajęcia praktyczne jak w 15 tym roku.

7. Przestrzeganie zasad moralności i higieny jak w 15 tym roku,

17-ty rok życia. III klasa początkowej szkoły zawodowej.

1. Trzeci stopień początkowego wykształcenia zawodowego w obranym przez siebie dziale pracy społecznej, użytecznej dla kraju rodzinnego.

2. Wola i prawo ludzkie oraz wola i prawo bo-

7. Przestrzeganie zasad moralności i higieny jak w 7-mym roku przy odpowiednim dostosowaniu do poziomu wychowanka.

V OKRES. 13-ty rok życia, VII oddział szkoły powszechnej.

WIEK PRZEJŚCIOWY.

1. Wiara w Opatrzność Boską, Objawienie prawdy o stworzeniu wszechświata przez istotę najdoskonalszą — Boga, w odkupienie grzechów ludzkich przez Syna Bożego, uznanie woli Bożej jako najwyższego prawa w stosunkach ludzkich, uprawianie miłosierdzia; przestrzeganie praw moralnych w wytworzonym związku państwie szkolnym — wszystko to na podstawie czytania Pisma św. i pism Ojców Kościoła Chrystusowego.

2. Wzniosłe przykłady piękna t. j. dobra bezwzględnego w spełnianiu nakazu moralnego na podstawie żywotów świętych, szlachetnych czynów i poświęceń, czerpanych z literatury pięknej i teatru, owiane urokiem muzyki, malarstwa, rzeźbiarstwa i architektury.

3. Miłość Stwórcy ku człowiekowi, widoczna w harmonji i prawach przyrody, które człowiekowi umożliwiają zdobycie dobra bezwzględnego t. j. uwolnienie się od swoich wad i ułomności moralnych przez pracę nad ukształceniem swego charakteru, oraz przez wykonywanie czynnej miłości bliźniego, co przynosi człowiekowi istotne szczęście i wzbudza wdzięczność ku Bogu — wszystko na podstawie gorliwych praktyk religijnych, głównie pogadańki religijnych, nabożeństw i przystępowania do św. sakramentów.

4. Siódmy stopień nauki rachunków i geometrii, rysowania, śpiewu, muzyki, języka polskiego na podstawie gazet i innych wydawnictw, redagowanych przez samych wychowanków i przez wychowawców o wewnętrznym życiu szkolnym, oraz o sprawach społecznych i państwowych w Polsce i za granicą, dotyczących materialnej i moralnej sprawiedliwości społecznej, wynikającej z ustroju, historii, warunków przyrodniczych i systemu gospodarki społecznej.

5. Zabawy, gry, gimnastyka, eksperymenty na tle przemysłu przedmiotów sztuki, sport współzawodniczy, tańce, wycieczki, roboty ręczne dowolne — jako odciążenie uczuć i zrównoważenie oraz pogłębienie umysłu i ukształcenie organizmu.

6. Stosowne zajęcia praktyczne jak w 10 tym roku, nadto przy sposobności zajęć praktycznych ocena systemu dynamicznego ekonomji społecznej.

7. Przestrzeganie zasad moralności i higieny jak w 7-mym roku przy odpowiedniem dostosowaniu do poziomu wychowanka.

8. Autonomjalne formy współżycia szkolnego.

14-ty rok życia VIII oddział szkoły powszechnej.

1. Konstrukcja oraz zastosowanie wynalazków i odkryć naukowo-praktycznych, płynących z doświadczenia na podstawie historii odkryć i wynalazków — konstrukcja budząca zaufanie do własnych sił, zdolnych do pracy twórczej dla dobra społecznego i wytwarzająca uznanie dla woli i prawa ludzkiego, oraz stanowiąca podstawę związkowego państwa szkolnego, w którym całe społeczeństwo ma władzę najwyższą, celem zaś tego państwa jest zabezpieczyć moralną i materialną sprawiedliwość społeczną.

2. Porywające przykłady ładu t. j. logicznej celowości na podstawie życiorysów ludzi genialnych, owianych czarem poezji, reprodukcji scenicznej, muzyki, śpiewu, malarstwa, rzeźby i architektury.

3. Zbiorowa miłość społeczeństwa i ludzkości ku wychowankowi, widoczna w prawach i urządzeniach państwowych, które umożliwiają wychowankowi zdobycie prawdy przez wykształcenie — prawdy, której światło wskaże wychowankowi drogę do lepszej przyszłości i bliższego poznania Boga-Stwórcy wszechświata i pierwszej Przyczyny wszechrzeczy, któremu to Bogu wychowanek oddaje cześć i uwielbienie w modlitwie i nabożeństwach, zaś społeczeństwu odpłaca synowskim przywiązaniem i przygotowywaniem się do umiejętnej i skutecznej pracy dla społecznego dobra Polski w pierwszym rządzie, a ludzkiego wogóle, przyczem swoje błędy i uchybienia stara się naprawić przez gorliwą pracę i przystępowanie do św. sakramentów.

4. Ósmy stopień nauki rachunków i geometrii jak w 13 tym roku życia przy odpowiedniem dostosowaniu.

5. Zabawy, gry, gimnastyka, sport, tańce, próby i doświadczenia na tle wszystkich czterech grup przemysłu społecznego, wycieczki, roboty ręczne dowolne jako odprężenie uczuć i zrównoważenie oraz pogłębienie umysłu i wykształcenie organizmu.

stawie wydarzeń i czynów wychowanka w potocznem życiu przez stawianie go w trudnych i zawikłanych sytuacjach — na podstawie rozważań o zasadach doskonałości, wyrażonych przez pismo św. i literaturę, teatr, muzykę, śpiew, malarstwo, rzeźbę, architekturę i praktyki religijne.

3. Trzeci stopień czystej algorytmji i geometriji, nauki o przyrodzie żywej, historii myśli ludzkiej i polityki; prawo postępu, język polski na podłożu gazet i innych wydawnictw jak w 15 roku, a nadto zagadnień oświetlonych wiedzą płynącą z wykształcenia w 20-tym roku.

4. Związkowa czyli konfederacyjna forma prawnego współżycia szkolnego jak w 15 roku z uwzględnieniem poziomu umysłowego.

5. Zabawy i t. d. jak w 15 roku z uwzględnieniem poziomu umysłowego.

6. Stosowne zajęcia praktyczne i t. d. jak w 15 r. z u. p. u.

7. Przestrzeganie zasad moralności i higieny jak w 15 r. z u. p. u.

III. STOPIEŃ WYKSZTAŁCENIA.

Wykształcenie uniwersyteckie.

VI OKRES. 21-szy rok życia, I kurs wyższej szkoły zawodowej.

1. Pierwszy stopień wyższego wykształcenia zawodowego w obranym przez siebie dziale pracy społecznej użytecznej dla Polski.

2. Istota rzeczy na podstawie tworzenia i uszlachetniania życia ludzkiego przez związki rodzinne, wychowanie i życie społeczne.

3. Pierwszy stopień technologii pracy społecznej, eleuterologia czyli psychologja człowieka nieśmiertelnego, język, polski na podłożu gazet i innych wydawnictw redagowanych przez samych uczniów i nauczycieli o wewnętrznem życiu akademickiem, oraz o sprawach społecznych i państwowych w Polsce i za granicą, dotyczących materialnej i moralnej sprawiedliwości społecznej wynikającej z ustroju, historii, warunków przyrodniczych, oraz dynamicznego systemu gospodarki społecznej w świetle wiedzy płynącej z dotychczasowego wykształcenia.

4. Liberalna forma prawnego współżycia akademickiego celem praktycznego poznania praw i wdrożeń

nia się do obowiązków obywatelskich, oraz dla fizycznego zabezpieczenia moralnych praw życia i gospodarstwa akademickiego.

5. Zabawy i t. d. jak w 15 roku z uwzględnieniem poziomu umysłowego.

6. Stosowne zajęcia praktyczne jak w 15 roku z uwzględnieniem poziomu umysłowego,

7. Przestrzeganie zasad moralności i higieny jak w 15 r. z uwzględnieniem poziomu umysłowego,

22-gi rok życia. II. kurs wyższej szkoły zawodowej

1. Drugi stopień wyższego wykształcenia zawodowego w obranym przez siebie dziale pracy społecznej, użytecznej dla Polski.

2. Istota inności na podstawie zasady „Nie czyn drugiemu, czego byś nie chciał, aby tobie czyniono“, przez czynny dodatni udział w życiu społecznym.

3. Drugi stopień technologii pracy społecznej; język polski jak w 21 roku w świetle dotychczasowej wiedzy.

4. Liberalna forma prawnego współżycia akademickiego jak w 21 roku.

5, 6 i 7 punkt jak w 21 roku.

23-ci rok życia. III kurs wyższej szkoły zawodowej.

1. Trzeci stopień wyższego wykształcenia zawodowego w obranym przez siebie dziale pracy społecznej, użytecznej dla Polski.

2. Istota samości na podstawie zasady „Poznaj samego siebie“ — przez badanie swego charakteru i swoich zdolności.

3. Trzeci stopień technologii pracy społecznej, język polski jak w 21 roku w świetle dotychczasowej wiedzy.

4. Liberalna forma prawnego współżycia akademickiego jak w 21 roku.

5, 6 i 7 punkt jak w 21 roku.

24-ty rok życia. IV kurs wyższej szkoły zawodowej.

1. Czwarty stopień wyższego wykształcenia zawodowego w obranym przez siebie dziale pracy społecznej, użytecznej dla Polski.

2. Heteronomja, czyli uwolnienie się od ułomności

skie, ich cele i zgodność tych celów w ostatecznych przeznaczeniach ludzkości — zgodność, która jest źródłem żarliwej ufności ku Bogu i poddania się woli Bożej — na podstawie rozmyślań o Duchu Świętym i Jego sprawach oświecania, wzmacniania i uświęcania ludzi w wielkim pochodzie ku zbawieniu wiecznemu — sprawach wyrażonych przez pismo św. i literaturę, teatr, muzykę, śpiew, malarstwo, rzeźbę, architekturę, nabożeństwa, modlitwę i św. sakramenta (w tem i sakrament bierzmowania).

3. Trzeci stopień stosowanej algorytmji i geometriji, nauk fizycznych, a mianowicie budowa systemu świata fizycznego z ciał niebieskich, nauka o człowieku, a mianowicie pedagogja, język polski, na podłożu gazet i t. d. jak w 15 tym roku.

4. Związkowa, czyli konfederacyjna forma współżycia szkolnego jak w 15 tym roku.

5. Zabawy, gry, gimnastyka i t. d. jak w 15-tym roku.

6. Stosowne zajęcia praktyczne jak w 15 tym roku.

7. Przestrzeganie zasad moralności i higieny jak w 15-tym roku.

18-ty rok życia. I klasa średniej szkoły zawodowej.

1. Pierwszy stopień średniego wykształcenia zawodowego w obranym kierunku pracy społecznej, użytecznej dla Polski.

2. Prawda płynąca z doświadczenia o życiu fizycznym i prawda płynąca z objawienia (wewnętrznego) o życiu duchownem (pozagrobowym), zgodność tych prawd — zgodność, która jest źródłem poznania i usunięcia dotychczasowej sprzeczności pomiędzy świadomością poznawczą i świadomością uczuciową w kwestji prawdy — na podstawie historii kultury i cywilizacji, wyrażającej postęp w fizycznym i duchowym doskonaleniu się rodzaju ludzkiego, historii odzwierciedlonej przez literaturę, teatr, muzykę, śpiew, malarstwo, rzeźbę, architekturę i praktyki religijne (nabożeństwa, modlitwa, sakramenta).

3. Pierwszy stopień czystej algorytmji i geometriji, nauka o przyrodzie żywej, historia myśli ludzkiej i polityki; heteronomja wiedzy ludzkiej, język polski na podłożu gazet i innych wydawnictw, jak w 15 tym roku a nadto spraw oświetlonych wiedzą, płynącą z wykształcenia w 18-tym roku.

4. Związkowa, czyli konfederacyjna forma prawnego współżycia szkolnego jak w 15-tym roku z uwzględnieniem poziomu umysłowego.

5. Zabawy, gry, gimnastyka i t. d. jak w 15-tym roku.

6. Stosowne zajęcia praktyczne jak w 15-tym roku.

7. Przestrzeganie zasad moralności i higieny jak w 15-tym roku.

19-ty rok życia, II klasa średniej szkoły zawodowej.

1. Drugi stopień średniego wykształcenia zawodowego w obranym kierunku pracy społecznej dla Polski.

2. Tożsamość najwyższej Prawdy i najwyższego Dobra, jako zewnętrznych cech istoty Boga w Trójcy św. jedynej w osobach Ojca, Syna i Ducha Świętego, t. j. Prawdy, Dobra i Piękna; świat jako warunek zbliżenia się do Boga i oglądania Go twarzą w twarz w najwyższym szczęściu — na podstawie rozważań o zasadach i celu istnienia, wyrażonych przez pismo św., literaturę, teatr, muzykę, śpiew, malarstwo, rzeźbę, architekturę i praktyki religijne.

3. Trzeci stopień czystej algorytmiki i geometrii. Inauki o przyrodzie żywej, historii myśli ludzkiej i polityki; antynomia wiedzy ludzkiej, język polski na podłożu gazet i innych wydawnictw jak w 15-tym roku, a nadto zagadnień oświetlonych wiedzą płynącą z wykształcenia w 19-tym roku.

4. Związkowa czyli konfederacyjna forma prawnego współżycia szkolnego jak w 15-tym roku z uwzględnieniem poziomu umysłowego.

5. Zabawy i t. d. jak w 15-tym roku z uwzględnieniem poziomu umysłowego.

6. Stosowne zajęcia praktyczne jak w 15-tym roku z uwzględnieniem poziomu umysłowego.

7. Przestrzeganie zasad moralności i higieny jak w 15-tym roku.

20-ty rok życia, III klasa średniej szkoły zawodowej.

1. Trzeci stopień średniego wykształcenia zawodowego w obranym kierunku pracy społecznej dla dobra Polski.

2. Próby i ćwiczenia potęgi woli w dążeniu do dobra i potęgi geniusza w dążeniu do prawdy na pod-

moralnej na podstawie znajomości warunków istnienia czyli świadomości Nie — Ja przez stosowanie moralności albo przez właściwy stosunek do Nie — Ja.

3. Czwarty stopień technologii pracy społecznej, język polski jak w 21-mym roku w świetle dotychczasowej wiedzy.

4. Liberalna forma prawnego współżycia akademickiego jak w 21 roku.

5. 6 i 7 punkt jak w 21 roku.

Specjalizacja zawodowa.

25-ty rok życia, I rok specjalizacji zawodowej.

1. Pierwszy stopień specjalizacji zawodowej w obranym dziale pracy społecznej użytecznej dla Polski.

2. Autonomia czyli odkrycie celu istnienia jako uzasadnienie stosowania moralności na podstawie znajomości swojej istoty, czyli świadomości swego Ja przez wewnętrzne przywrócenie i podniesienie swojej wartości duchowej.

3. Pierwszy stopień przygotowań do realizacji celów życiowych, język polski jak w 21 roku w świetle dotychczasowej wiedzy.

4. Liberalna forma prawnego współżycia zawodowego, celem praktycznego stosowania praw i wykonywania obowiązków obywatelskich.

5, 6 i 7 punkt jak w 21 roku.

26-ty rok życia, II rok specjalizacji.

1. Drugi stopień specjalizacji zawodowej w obranym dziale pracy społecznej, użytecznej dla Polski.

2. Łaska i zasługa w religii jako dwie nieodzowne dźwignie odrodzenia duchowego czyli pełnego uwolnienia się od ułomności moralnej przez poznawanie stwórczej mocy, czyli Słowa Bożego i wcielenie tego Słowa we własne czyny, przepojone Duchem Prawdy i Dobra.

3. Drugi stopień przygotowań do realizacji celów życiowych, język polski jak w 21 roku w świetle dotychczasowej wiedzy.

4. Liberalna forma prawnego współżycia zawodowego jak w 25 roku.

5, 6 i 7 punkt jak w 25 roku.

IV STOPIEŃ WYKSZTAŁCENIA.

Wykształcenie filozoficzne.

VII okres, 27-my rok życia, I rok filozofji.

1. Pierwszy rok praktyki zawodowej w obranym dziale pracy społecznej użytecznej dla Polski.

2. Dążenie do odzyskania nieśmiertelności dla zabezpieczenia się od ponownego upadku moralnego na podstawie heterotelji, czyli naśladowania najdoskonalszego wzoru nieśmiertelnego istnienia, jakim jest Bóg przez stopniowe uwolnienie się od doczesnych warunków istnienia w zależności opatrnościowej od wzoru najdoskonalszego.

3. Filozofja spekulatywna, jako pierwszy stopień realizacji celów życiowych, język polski na podłożu czasopism jak w 21 roku w świetle prawd płynących z dotychczasowego wykształcenia.

4. Duchowa forma prawnego współżycia społecznego, umożliwiająca samorzutne, i żadnym przymusem zewnętrznym nie krępowane czyny w stosunku do społeczeństwa — czyny dyktowane i regulowane jedynie potężnym rozumem i wolą odrodzonego człowieka.

5, 6 i 7 punkt jak w 21 roku.

28-my rok życia. II rok filozofji.

1. Drugi rok praktyki zawodowej jak w 27 roku.

2. Dążenie do uzyskania Słowa czyli stwórczej mocy wewnętrznej na podstawie autotelji, czyli dobrowolnej bezgranicznej ofiary dla dobra ludzkości przez pracę, wysiłek, cierpienia a nawet w razie potrzeby i śmierć fizyczną w swej niezależności ludzkiej od przewrotności światowej.

3. Filozofja praktyczna jako drugi stopień realizacji celów życiowych, język polski jak w 21 roku w świetle prawd płynących z dotychczasowego wykształcenia.

4. Duchowa forma prawnego współżycia społecznego jak w 27 roku.

5. 6 i 7 punkt jak w 21-szym roku.

29-ty rok życia. III rok filozofji.

1. Trzeci rok praktyki zawodowej jak w 27 roku.

2. Dążenie do zmartwychwstania czyli połączenia

własną mocą czyli słowem luźnych dotąd pierwiastków swej istoty w ożywioną i świadomą siebie całość nieśmiertelną zwaną duchem na podstawie zachowania doskonałej harmonji i równowagi pomiędzy Innością i Samością przez samorzutne uwolnienie się od doczesnych warunków istnienia na wzór Chrystusa.

3. Filozofja teleologiczna, jako trzeci stopień realizacji celów życiowych, język polski jak w 21 roku w świetle dotychczasowego wykształcenia.

4. Duchowa forma prawnego współżycia obywatelskiego jak w 27 roku.

5, 6 i 7 punkt jak w 21 roku.

30 ty rok życia. IV rok filozofji.

1. Czwarty rok praktyki zawodowej jak w 27 roku.

2. Dążenie do rozwinięcia i ugruntowania nieomylnego rozumu, zdolnego utrzymać swoją (uzyskaną) nieśmiertelność na podstawie nieustannej twórczości dobra dla ludzkości w świetle prawd czyli twórczości piękna i ładu — twórczości dającej nejwyższe szczęście istocie nieśmiertelnej.

3. Filozofja historii, jako czwarty stopień realizacji celów życiowych, język polski jak w 21 roku w świetle dotychczasowego wykształcenia.

4. Duchowa forma prawnego współżycia obywatelskiego jak w 27 roku.

5, 6 i 7 punkt jak w 21 roku.

Regulaminy pedagogiczne.

Programy wykształcenia podają treść jaką należy zastosować w wychowaniu, aby prawo biogenetyczne mogło się spełnić, natomiast regulaminy pedagogiczne określają sposoby, których trzeba użyć w celu zrealizowania programów. Konieczne są następujące regulaminy: 1) organizacyjny, 2) opieki społecznej, 3) gospodarczy, 4) administracji szkolnej, 5) pomiarów psychometrycznych, 6) podręczników szkolnych, 7) samorządu szkolnego. Regulaminy te z natury winne obowiązywać prawnie, dlatego ustanawiają je władze prawodawcze, a wprowadzają w życie władze wykonawcze i szkolne. Ze swej strony podają projekty albo tylko zasady tych regulaminów.

Regulamin organizacyjny.

Pierwsze trzy lata życia spędza dziecko w domu rodzinnym pod opieką rodziców lub opiekunów, następne zaś trzy lata częściowo w domu rodzinnym, częściowo w ochronce przy miejscowej szkole powszechnej. Uczęszczanie do ochronki ma charakter nieobowiązujący. W ochronce bawią się dzieci małymi prupkami, po kilkoro, pod opieką uczniów i uczenic 7-mej i 8-mej klasy miejscowej szkoły powszechnej według wskazówek specjalnego instruktora, który zamiast w seminarjum przygotowuje się w praktyczny sposób do pracy nauczycielskiej pod kierunkiem miejscowych nauczycieli szkoły powszechnej. Tak samo dla trzech najniższych roczników wyznaczony jest osobny praktykant. Każdy instruktor czy praktykant spełnia rolę łącznika pomiędzy odpowiedzialnym na-

uczycielem. a domem rodzinnym. Wychowaniem dziecka w wieku przedszkolnym, t. j. od pierwszego do 6 roku życia kieruje i z rodzicami współdziała dwóch nauczycieli miejscowej szkoły powszechnej. Każdy nauczyciel odpowiedzialny jest za wychowanie jednego, powierzonego sobie trzyletniego kompletu dzieci według swej specjalności. Osiem roczników dzieci w wieku szkolnym t. j. 7-my, 8-my, 9 ty, 10 ty, 11-ty, 12-ty 13 ty i 14-ty uczęszcza obowiązkowo do szkoły powszechnej. Wykluczone jest t. zw. domowe, albo prywatne wykształcenie. Obszar zamieszkały przez 240 do 400 dzieci w wieku szkolnym tworzy obwód pełnej 8-mio klasowej szkoły powszechnej, do której dzieci dalej od szkoły mieszkające są dowożone, albo mieszkają w internacie przy szkole. W ten sposób w całej Polsce są tylko pełne 8-miu klasowe szkoły powszechne, niema zaś wcale szkół niżej zorganizowanych. Szkoła powszechna zajmuje się jednak nie tylko wykształceniem dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym, lecz także prowadzi ogólne wykształcenie średnie i wyższe wszystkich mieszkańców obwodu w wieku od 15 do 30 lat, którzy niezależnie od tego oddają się pracy zawodowej lub (uczęszczają) pobierają w szkołach zawodowych wykształcenie fachowo-zawodowe. Oprócz tego szkoła powszechna kształci zawodowo kandydatów na nauczycieli. Kandydaci, pomagając siłom nauczycielskim w rozległej pracy oświatowo wychowawczej, kształcą się sami teoretycznie i praktycznie w zaszczytnym zawodzie pedagogicznym pod kierunkiem i odpowiedzialnością nauczycieli systemem organicznej współpracy. Szkoła powszechna zatrudnia około 8 nauczycieli, stałych z których każdy oddaje się swojej specjalności kształcenia jednego okresu czy podokresu i współpracuje nad zawodowym wykształceniem kandydatów. Okres pierwszy i trzeci, jako podobne pod wielu względami, podlegają jednemu nauczycielowi. To samo dotyczy okresu drugiego i czwartego. Oprócz nauczycieli a pod ich odpowiedzialnością i kierunkiem pracuje w szkole stałe pięciu kandydatów na nauczycieli. Nie wykluczona jest większa liczba nauczycieli i kandydatów w jednej szkole. Jeden nauczyciel może prowadzić wykształcenie dwu, trzech, a nawet czterech roczników jednocześnie dzięki systemowi współpracy z uczniami przyczem metoda wykładowa ograniczona jest do minimum. Uczęszczanie tak do szkoły powszechnej jak i na późniejsze kursa ogólnokształcące

średnie i wyższe aż do 30 lat jest obowiązkowe przy minimalnej liczbie godzin dziennie szkolnych zajęć. Na czele szkoły stoi kierownik. Zawodowe wykształcenie pedagogiczne kandydatów przy równoczesnej wynagradzanej odpowiednio pracy obowiązkowej w szkole trwa 16 lat, absolwenci zaś uzyskują tytuł nauczycieli, mają prawo udzielać wykształcenia w pełnej szkole powszechnej, czy ogólnie kształcącej w dziale swej specjalności; mogą też zajmować jakiegokolwiek stanowiska w państwowej i samorządowej administracji szkolnej. Wszyscy nauczyciele w państwie tworzą korporację o charakterze związku zawodowego, którego głównym zadaniem jest 1) utrzymanie swoich członków jak również kandydatów na odpowiednim poziomie duchowej kultury, umożliwiające skuteczne spełnianie obowiązków zawodowych przez prawnie obowiązujące sprawowanie sądów koleżeńskich, którym podlegają tak podwładni za nadużycia, jak przełożeni za tolerowanie nadużyć podwładnych albo za prześladowanie podwładnych, 2) przestrzeganie odpowiedniego poziomu wykształcenia zawodowego swoich członków przez bezpośredni nadzór nad zawodowym wykształceniem kandydatów i przez kontakt nauczycieli z nauką i postępami pedagogii, 3) wywieranie wpływu na bieg spraw szkolnictwa powszechnego i ogólnego przez przedstawianie władzom odpowiednich kandydatów na stanowiska w administracji szkolnej, przedkładanie projektów zmian personalnych i rzeczowych oraz ulepszeń w szkolnictwie. Związek zawodowy nauczycieli ma charakter oficjalny, ale niezależny od władz państwowych szkolnych, tworząc w ten sposób samorząd szkolny. Władze szkolne państwowe mają obowiązek uwzględniać postulaty i życzenia samorządu szkolnego. Odróżniamy miejscowy, gminny, powiatowy, wojewódzki i krajowy samorząd szkolny, tworzy go ogół nauczycielski odpowiednio zorganizowany. Funkcje samorządowe są honorowe. A zatem państwowe władze szkolne na równi z samorządem szkolnym odpowiedzialne są za stan szkolnictwa powszechnego i ogólnego w państwie.

W taki sam sposób zorganizowane są samorzady wszelkich innych zawodów przy wprowadzeniu pewnych modyfikacji, wywołanych właściwościami danego zawodu. O Wyborze zawodu decydują trzy warunki: zdolności, zamiłowanie i potrzeba społeczna. Pierwsze dwa określone są za pomocą pomiarów psychometrycz-

nych, ostatni zaś warunek podyktowany jest przez coroczną statystykę ekonomji społecznej. Na zasadzie tej statystyki minister ekonomji społecznej zatwierdza corocznie liczbę wolnych miejsc w poszczególnych szkołach zawodowych — miejsc zgłoszonych przez kierowników tych szkół. Konkursowe pomiary psychometryczne rozstrzygają o przyjęciu ustalonej w ten sposób liczby kandydatów do odnośnych szkół zawodowych. Szkoły zawodowe zajmują się tylko wykształceniem ściśle fachowem, pozostawiając ogólny dział wykształcenia swoich uczniów nauczycielom szkół powszechnych ogólnokształcących tych obwodów szkolnych, w których obrębie znajdują się szkoły zawodowe. Szkoły zawodowe zorganizowane są również w systemy organicznej współpracy. Warsztaty pracy i twórczości społecznej jak np. gospodarstwa rolne, fabryki, przedsiębiorstwa handlowe, i t. p. są równocześnie terenem i narzędziem działania szkół zawodowych. Uczniowie szkół zawodowych uczą się, pracując w jakimś przedsiębiorstwie według wskazówek i wymagań profesorów szkół zawodowych. Podam przykład organizacji rolniczych szkół zawodowych. Podstawą rolnictwa jest ziemia urodzajna. Pierwszym zaś warunkiem wydajności gospodarstw rolnych jest niepodzielność i powiększenie do odpowiedniej stopy gospodarstw małorolnych, oraz parcelacja dużych obszarów jako mało wydajnych, nieprodukcyjnych a kosztownych i dających utrzymanie znikomemu małej liczbie rodzin. Zatem gospodarstwa o obszarze 10 — 15 ha, a w okolicach mniej sprzyjających kulturze rolnej wynoszące 20 — 30 ha ziemi skomasowanej stanowią niepodzielne majoraty rolne, przechodzące prawem dziedzictwa w całości tylko na jednego testamentem albo prawem wyznaczonego potomka rodu lub dalszego krewnego. Obowiązkiem sukcesora jest spłacić przypadającą część rodzeństwu i przygotować je w dobrze zorganizowanych szkołach zawodowych do innych zawodów. Sprzedać można gospodarstwo tylko w całości. Kandydaci przyjęci do szkoły rolniczej, oraz ich opiekunowie zobowiązują się w swoich gospodarstwach w powyższy sposób zorganizowanych — stosować w ciągu studjów rolniczych wszelkie ulepszenia i metody pracy rolnej, wskazane i wymagane przez szkołę rolniczą, składać na jej żądanie sprawozdania ze swej gospodarki i poddawać swoje gospodarstwo lustracji profesorów szkoły rolniczej. Obszar rolny każdej gminy wiejskiej lub

małomiasteczkowej stawi teren pełnej szkoły rolniczej, to znaczy wykształcenia rolniczego początkowego, średniego i wyższego, oraz okresu specjalizacji i przystosowania. Dzieje się to w ten sposób, że gospodarstwa rolne, stanowiące własność lub dziedzictwo uczniów tworzą istotę szkoły. Niema bowiem osobnych obszarów przeznaczonych wyłącznie dla szkoły rolniczej. Szkoła rolnicza to wszystkie gospodarstwa uczniów razem wzięte. Liczba gospodarstw jednej szkoły jest nieograniczona w obrębie gminy i dzieli się na pięć grup. Do pierwszej grupy należą gospodarstwa uczniów 3 letniego wykształcenia rolniczego początkowego, gdzie uczniowie, zwani praktykantami stosują zasady racjonalnej kultury rolnej w swoich gospodarstwach według wskazówek swoich instruktorów rolnych, nie wdając się przytem w teoretyczne usadnienia.

Absolwenci początkowego wykształcenia rolniczego mogą kandydować i być przyjętymi na drugi t. j. średni stopień trzyletniego wykształcenia rolniczego, gdzie przeważa teoria rolnictwa. Gospodarstwa tych uczniów zwanych instruktorami należą do drugiej grupy. Uczniowie średniego stopnia nazywają się instruktorami dlatego, że oprócz teoretycznych studjów rolniczych występują w charakterze instruktorów w stosunku do praktykantów pierwszego stopnia wykształcenia rolniczego w tej samej szkole. Każdy instruktor ma jednego lub więcej praktykantów, którym udziela wskazówek praktycznych według wymagań swoich znowu zwierzchników w szkole. Trzecia grupa gospodarstw szkoły rolniczej należy do uczniów wyższego, czteroletniego wykształcenia rolniczego — uczniów zwanych prelegentami, oprócz bowiem studjów osobistych głównie doświadczalnych, udzielają oni teoretycznego wykształcenia rolniczego instruktorom i czuwają nad postępami praktykantów. Czwarta grupa gospodarstw szkoły rolniczej należy do absolwentów wyższego stopnia wykształcenia rolniczego zwanych eksperymentatorami, którzy przechodzą dwuletni kurs specjalizacji, polegający na szczegółowym badaniu i zaprowadzaniu u siebie gospodarstw jednego typu np. hodowlanego, mleczarskiego, zbożowego, plantacyjnego i t. p. według własnego uznania i miejscowych warunków ekonomicznych i przyrodniczych. Oprócz osobistej specjalizacji w zawodzie udzielają oni wykształcenia wyższego prelegentom oraz mają ogólny nadzór nad wykształceniem instruktorów i praktykantów. Piąta grupa gospodarstw

darstw szkoły rolniczej należy do specjalistów o pełnem wykształceniu rolniczem w znaczeniu ściśle materialnem, którzy na tle dociekań filozoficznych przechodzą czteroletni piąty stopień wykształcenia rolniczego, polegający na określeniu stosunku rolnictwa do innych zawodów i do zagadnień ogólnoludzkich, państwowych i religijnych. Prócz studjów osobistych udzielają oni wykształcenia eksperymentatorom i pośrednio czuwają nad wykształceniem na innych stopniach. Na tem kończy się wykształcenie rolnicze, a absolwenci pełnej szkoły rolniczej, zwani agronomami, tworzą zawodowy związek rolny, mający charakter oficjalnego samorządu rolnego na wzór samorządu szkolnego. Władzami pełnej szkoły rolniczej są: kierownik i tytu agronomów, zwanych profesorami, ile jest w gminie większych miejscowości (dla każdej jeden), względnie ile jest możliwych typów gospodarstw rolnych w gminie z uwagi na miejscowe warunki regionalne. Kierownicy wszystkich szkół rolniczych w powiecie tworzą gospodarczą radę powiatową z inspektorem rolnym na czele. Inspektorzy rolni tworzą gospodarczą radę regionalną pod przewodnictwem kuratora rolnego. Kuratorzy rolni tworzą państwową radę gospodarczą z ministrem rolnictwa na czele. Szkoły fachowe dla innych zawodów są zorganizowane na tych samych zasadach z przystosowaniem do warunków pracy w poszczególnych zawodach.

Regulamin opieki społecznej.

Zadaniem opieki społecznej jest 1) czuwać nad moralnością, higieną i materialnymi warunkami wykształcenia w szkole i poza szkołą, 2) prowadzenie wraz z rodzicami i nauczycielstwem pomiarów psychometrycznych w postaci metryki biogenetycznej, 3) ograniczenie dowożenia dzieci do szkoły oraz egzekutywa regularnej frekwencji, 4) prowadzenie biura pośrednictwa pracy, 5) inspekcja pracy, 6) prowadzenie statystyki pomiarów psychometrycznych i statystyki ekonomji społecznej dla celów równomiernego rozmieszczenia młodzieży w poszczególnych zawodach, 7) podawanie w specjalnem piśmie co pewien czas zestawień statystycznych dotyczących warunków i stanu życia społecznego celem regulowania podaży i popytu pracy.

W każdym obwodzie szkolnym jest miejscowa

opieka społeczna składająca się z ośmiu członków w wieku ponad 30 lat t. j. dla każdego okresu czy podokresu jeden. Prócz miejscowej jest jeszcze gminna, powiatowa, wojewódzka i krajowa opieka społeczna o takim samym składzie członków i odpowiednich atrybucjach, wszystkie są odpowiednio związane organizacyjnie.

Regulamin gospodarczy.

Obejmuje on materalne warunki wykształcenia jak: 1) wynagrodzenie i mieszkanie nauczycieli i profesorów oraz ich pomocników; 2) pomieszczenia szkolne wraz z obsługą, opałem, światłem, urządzeniem, pomocami naukowymi, biblioteką i t. d.; 3) potrzeby uczniów, jak racjonalne odżywianie, odzież, obuwie, podręczniki, przybory i t. p. Wynagrodzenie nauczycieli i ich pomocników wypłaca skarb państwa według statystyki ekonomicznej; mieszkania dla nich są również z tego samego funduszu budowane i utrzymywane. Wydatki na budowę i utrzymanie pomieszczeń szkolnych wraz z ich urządzeniem dla szkół powszechnych i ogólnych płyną również ze skarbu państwa. Szkoły zawodowe wydatki te pokrywają z własnych funduszy. Wynagrodzenie dla profesorów i ich pomocników wypłaca również skarb państwa, ale tylko w minimalnej wysokości, ponieważ to są ludzie, którzy dochody na swoje utrzymanie czerpią głównie z organicznej pracy swego zawodu. Na potrzeby materalne uczniów szkół zawodowych łożą przedsiębiorstwa i instytucje zawodowe, w których uczeń pracuje użytecznie, przygotowując się w ten sposób do swego zawodu. Potrzeby uczniów szkół powszechnych zaspokajają rodzice, opiekunowie, a w braku tychże lub w razie wyjątkowej ich nędzy materalnej instytucje dobroczynności publicznej, pod protektoratem opieki społecznej.

Regulamin administracji szkolnej

Zadaniem administracji szkolnej jest 1) regulowanie prawnych stosunków personalnych nauczycieli i profesorów oraz ich pomocników, 2) gospodarka państwowym inwentarzem szkolnym jak budynki szkolne, urządzenia, utrzymanie szkół powszechnych i ogólnych, 3) czuwanie na normalnym trybem wykształcenia w poszczególnych szkołach, 4) przyjmowanie i referowanie projektów reform i ustaw oraz rozporzą-

dzeń szkolnych. Są dwa działy administracji szkolnej: samorządowy i państwowy. O samorządzie szkolnym była już mowa w regulaminie organizacyjnym. Państwowa administracja szkolna, podlegając z jednej strony kontroli i krytyce opieki społecznej, z drugiej zaś strony takiej samej kontroli i krytyce samorządu szkolnego ma trudne zadanie utrzymania szkolnictwa na odpowiednim poziomie wartości społecznej ze względu na cel państwa. Funkcje administracji szkolnej państwowej są płatne i uważane za zajęcia zawodowe. Urzędnicy szkolnej administracji państwowej jak kierownicy, inspektorowie, kuratorzy i t. p. są tylko narzędziami władzy, sami zaś żadną władzą nie są. Władza bowiem w państwie, której uosobieniem jest zwierzchnik państwa, jest tylko jedna, a jest nią Prawo, tak niepisane prawo zasad moralnych, jakoteż publiczne prawo wyrażone w Konstytucji, ustawach i z nich wypływających rozporządzeniach, oraz prywatne prawo cywilne i karne zawarte w kodeksach. Ktokolwiek więc, a tem bardziej urzędnik państwowy, lekceważy lub nadużywa albo przekracza prawo, ten poniża władzę, t. j. autorytet prawa i pobudza innych do takiego samego nieliczenia się z prawem. Poniżenie prawa jest tem dotkliwsze dla społeczeństwa, im wyższy urzędnik tego się dopuścił. Dlatego słuszną i konieczną jest rzeczą, aby każdy obywatel, widząc poniewierkę prawa i jego autorytetu, stanął w obronie tego autorytetu, czyli tej władzy czy to w publicznej krytyce czy też w konkretnem oskarżeniu choćby nawet swego zwierzchnika. Karygodnem więc zarządzeniem jest twierdzenie współczesnej biurokracji szkolnej w Polsce, jakoby krytyka zwierzchników administracji szkolnej przez podwładnych im obywateli była występowaniem przeciwko władzy. Rzecz się ma całkiem odwrotnie, taka bowiem krytyka jest obroną władzy, sponiewieranej przez nieuczciwych zwierzchników, którzy głównie za tolerowanie nadużyć i prześladowanie swoich podwładnych winni być pociągani do surowej odpowiedzialności pod zarzutem zdrady stanu. Sumienne natomiast spełnianie obowiązków przez urzędnika podnosi autorytet prawa czyli władzę i jest zasługą wobec społeczeństwa.

Regulamin pomiarów psychometrycznych.

Zadaniem pomiarów psychometrycznych jest odтворzenie wiernego obrazu istoty człowieka we wszyst-

Komisja reformy szkolnictwa w Polsce.

Celem naprawy szkolnictwa współczesnego w Polsce pod względem podstaw, zasad, programów i regulaminów wychowania i wykształcenia tworzy się Komisja reformy szkolnictwa.

Członkiem Komisji może stać się każdy obywatel Polski, pracujący na niwie oświaty i kultury (Jak w ochronkach, sierocińcach, szkołach powszechnych, średnich i wyższych ogólnokształcących i zawodowych, lub w wolnym zawodzie), który zgłosi dobrowolnie przez odpowiednią deklarację swój bezinteresowny współudział w pracach komisji i określi szczegółowo udział pracy w komisji, jakiemu według swego przygotowania umysłowego pragnie się poświęcić niezależnie od zwykłych prac i obowiązków swego zawodu.

Podstawą i punktem wyjścia reformy szkolnej a tem samym i prac komisji jest projekt zawarty w niniejszym dziełku p. t. Wykształcenie człowieka.

Członkowie komisji, po gruntownem zapoznaniu się z wspomnianym projektem i po ewentualnem jego udoskonaleniu i uzupełnieniu, opracowują na podstawie tego projektu odpowiednie podręczniki szkolne dla wszystkich szkół, przygotowują odpowiednio siły nauczycielskie na specjalnych kursach, przygotowują warunki urzeczywistnienia reformy szkolnej przez stosowne odczyty wśród społeczeństwa, przez opracowywanie i przedkładanie ciałom ustawodawczym projektów odpowiednich ustaw szkolnych, przez zakładanie i prowadzenie wzorowych szkół projektowanych nowego typu przy czynnym współudziale i poparciu państwowej władzy wykonawczej.

Wydział wykonawczy, wyłoniony przez wybory z pośród członków, kieruje pracami komisji w ramach statutu i według planu zakreślonego przez walne zgromadzenie wszystkich członków komisji.

Komisja powstaje w ten sposób, że przynajmniej 10 osób składa na ręce projektodawcy odpowiednie deklaracje, poczem niezwłocznie projektodawca zwołuje zebranie organizacyjne członków założycieli, którzy powołują z pośród siebie wydział wykonawczy i przewodniczącego. Pierwszem zadaniem wydziału jest legalizacja komisji, poczem komisja rozpoczyna swoje czynności.

Fundusze komisji na wydawnictwo podręczników szkolnych, urządzenie wzorowych szkół i inne potrzeby związane z reformą szkolnictwa, powstają z darowizn, zapisów, ofiar i ewentualnie składek członkowskich uchwalonych na walnym zgromadzeniu.

Tablica historji pedagogji.

Historja pedagogji idzie w parze z historją dziejów ludzkości i dzieli się na siedem następujących okresów:

Okres I. Wychowanie patryarchalne u starożytnych ludów wschodnich (Indowie, Persowie, Egipcianie, Izraelici).

Okres II. Wychowanie klasyczne u Greków i Rzymian.

Okres III. Wychowanie religijne w wiekach średnich.

Okres IV. Wychowanie realistyczne w czasach reformacji, humanizmu i racjonalizmu (u nas Konarski).

V. Wychowanie antynomjalne (Locke, Rousseau, filantropiniści, neohumaniści, Pestalozzi, Komisja Edukacyjna), czasy współczesne.

Następują dwa ostatnie okresy wykształcenia człowieka.

Okres VI. Wykształcenie rozumu i woli — czasy przyszłe.

Okres VII. Wykształcenie człowieka nieśmiertelnego czasy ostateczne.

Rozwinięcie powyższej tablicy historji pedagogji ukaże się w innym dziełku.

KONIEC.

Zauważone omyłki druku.

Str. 15	wiersz 16	od dołu	jest: ludzi	ma być: budzi
" 17	" 12	" góry	" chciałyby	" chciałoby
" 18	" 9	" "	" spostzega	" spostrzega
" 19	" 3	" "	" formują	" formując
" 19	" 6	" dołu	" pesynizmu	" pesymizmu
" 31	" 11	" "	" metodygźnie	" metodycznie
" 31	" 10	" "	" najprostrzych	" najprostszych
" 32	" 9	" góry	" pochodzące rozmaitych	ma być: pochodzące z rozmaitych
" 42	" 11	" dołu	" ludzklego	ma być: ludzkości
" 56	" 1	" góry	" stawi	" stanowi

34434

2